

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi Helsingin yliopistosta ja Helsingin yliopistosta annetun lain voimaannpanosta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan annettavaksi laki Helsingin yliopistosta. Ehdotettu laki korvaa nykyisen, vuodelta 1923 olevan lain Helsingin yliopiston järjestysmuodon perusteista. Lain voimaannpanosta ehdotetaan annettavaksi erillinen laki.

Ehdotuksen mukaan yliopiston keskeisimmät monijäseniset hallintoelimet ovat konsistori ja tiedekuntaneuvostot. Nämä vastaavat nykyistä pientä konsistoria ja tiedekuntaa, joiden jäseninä on vain professoreita. Ehdotuksen mukaan konsistoriin kuuluvat asemansa perusteella rehtori, molemmat vararehtorit ja tiedekuntien dekaanit. Näiden 11 jäsenen lisäksi valitsevat muut opettajat ja tutkijat kuin professorit ja apulaisprofessorit keskuudestaan yliopiston piirissä toimitettavilla vaaleilla kolme jäsentä, muu henkilökunta samalla tavalla keskuudestaan kolme jäsentä ja ylioppilaskunnan edustajisto opiskelijoiden keskuudesta kuusi jäsentä. Rehtorin ja vararehtorit valitsee vaalikollegio professoreista ja dekaanin tiedekuntaneuvosto neuvostoon kuuluvista professoreista ja apulaisprofessoreista. Tiedekuntaneuvostoon kuuluu 11, 19 tai 27 jäsentä. Tiedekuntaneuvostossa ovat edustettuina professorit ja apulaisprofessorit, muu henkilökunta ja opiskelijat siten, ettei millään ryhmällä yksin ole enemmistöä.

Yliopistossa on ehdotuksen mukaan kansleri, joka edistää tieteitä ja valvoo yliopiston toimintaa. Kanslerin tehtävät säädettäisiin tyhjentävästi laissa. Yleinen toimivalta yliopiston hallinnossa on ehdotetun lain mukaan rehtorilla ja tiedekunnassa dekaanilla, mutta periaatteellisesti tärkeät asiat kuuluvat konsistorille ja vastaavasti tiedekuntaneuvostoille. Kanslerin nimittää tasavallan presidentti valtioneuvoston esityksestä yliopiston vaalikollegion asettamasta kolmesta ehdokkaasta. Vaalikollegioon, joka myös valitsee rehtorin ja vararehtorit, kuuluvat ehdotuksen mukaan konsistorin ja tiedekuntaneuvostojen jäsenet ja varajäsenet sekä eräät virkamiehet.

Lailla ehdotetaan myös uudistettaviksi yliopiston opetuskieltä ja sen opettajien, tutkijoiden ja muiden virkamiesten kielitaitovaatimuksia koskevat säännökset. Niillä turvataan suomen ja ruotsin kielen asema, mutta toisaalta laajennetaan edellytyksiä myös muiden kielten käyttämiseen opetuksessa.

Laki Helsingin yliopistosta on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 1992. Sen voimaannpanosta annettu laki sen sijaan on tarkoitettu tulemaan voimaan heti kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	3	6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	16
1. Johdanto	3	6.1. Riippuvuus muista esityksistä	16
2. Nykyinen tilanne	3	6.2. Erikseen selvitettävät kysymykset	16
2.1. Yliopiston järjestysmuodon historiaa	3	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	16
2.2. Lainsäädäntö ja käytäntö	5	1. Lakiehdotusten perustelut	16
2.3. Yliopiston nykyinen hallinto	7	1.1. Laki Helsingin yliopistosta	16
2.4. Yliopiston erioikeudet ja vapaudet	8	1.2. Laki Helsingin yliopistosta annetun lain voimaanpanosta	28
3. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys	9	2. Tarkemmat säännökset ja määräykset	30
3.1. Lähtökohdat ja tavoitteet	9	3. Voimaantulo	30
3.2. Keinot	11	4. Säättämisjärjestys	30
4. Asian valmistelu	14	LAKITEKSTIT	31
4.1. Aikaisemmat esitykset	14	1. Laki Helsingin yliopistosta	31
4.2. Valmisteluvaiheet ja -aineisto	14	2. Laki Helsingin yliopistosta annetun lain voi- maanpanosta	38
5. Esityksen vaikutukset	15		
5.1. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset	15		
5.2. Taloudelliset vaikutukset	16		

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Esityksessä ehdotetaan annettavaksi laki Helsingin yliopistosta ja erillinen laki sen voimaantulasta. Uudella lailla korvataan nykyinen vuodelta 1923 oleva laki Helsingin yliopiston järjestysmuodon perusteista (191/23), jäljempänä yliopistolaki, sekä erinäiset erilliset Helsingin yliopistoa koskevat lait. Uuden lain myötä tulevat myös nykyiset vuoden 1924 statuutit eli asetus sisältävä Helsingin yliopiston säännöt (228/24), jäljempänä yliopistoasetus, korvattavaksi asetuksella Helsingin yliopistosta. Erityistä ajankohtaisuutta uudistukselle antaa se, että yliopiston perustamisesta on kuluvana vuonna tullut kuluneeksi 350 vuotta.

Kun yliopisto 1640 perustettiin Turkuun, se oli varsin vaatimaton ja syrjäinen akatemia. Nykyään yliopistossa on noin 28 000 opiskelijaa, joista kuusikymmentä prosenttia on naisia, seitsemän prosenttia ruotsinkielisiä ja kaksi prosenttia ulkomaalaisia. Yliopistossa on noin 1 800 päätoimista opettajaa ja tutkijaa sekä noin 2 200 muuhun henkilökuntaan kuuluvaa. Sen laitoksia on sijoitettu yli kuuteenkymmeneen paikkaan pääkaupungissa, minkä lisäksi sillä on erillisiä opetus- ja tutkimuslaitoksia eri puolilla maata.

Helsingin yliopistolle hallitusmuodon 77 §:n 1 momentissa pysytettyyn itsehallintoon ei esityksessä kajota, ja myös yliopiston aikaisemmin saamat oikeudet, etuudet ja vapaudet ehdotetaan säilytettäväksi ennallaan.

Ehdotetussa laissa vahvistetaan yliopiston hallinnon ja toiminnan eli hallitusmuodon 77 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestysmuodon yleiset perusteet. Lakiehdotuksen keskeisenä tavoitteena on tehostaa yliopiston hallintoa ja laajentaa hallintoon osallistuvien yliopistoyhteisön jäsenten piiriä. Rehtorin ja dekaanien valtuuksia ja vastuuta ehdotetaan lisättäväksi. Monijäsenisten hallintoelinten kokoonpanoa uudistetaan niin, että niissä professorijäsenten lisäksi on myös muiden opettajien ja tutkijoiden, muun henkilökunnan ja opiskelijoiden keskuudestaan valitsevia jäseniä. Tiedekunta-

tasolla professoreihin rinnastetaan myös apulaisprofessorit.

Yliopiston opetuskieltä sekä opettajilta ja muilta virkamiehiltä vaadittavaa kielitaitoa koskevat säännökset ehdotetaan uudistettaviksi. Säännöksillä parannetaan yliopiston edellytyksiä kansainväliseen yhteistoimintaan ja turvataan suomen ja ruotsin kielen asema.

2. Nykyinen tilanne

2.1. Yliopiston järjestysmuodon historiaa

Yleistä

Yliopisto perustettiin Turkuun vuonna 1640 muuttamalla Turun kymnaasi akatemiaksi eli yliopistoksi. Kymnaasin tapaan myös akatemia toimi pappiskouluna, mutta alusta alkaen sillä oli myös laajempi sivistystehtävä. Pienuudestaan ja syrjäisyydestään huolimatta Kuninkaallinen Turun Akatemia oli yleisvaltakunnallinen laitos, jonka professorit ja ylioppilaat tulivat koko Ruotsin valtakunnasta.

Kun Suomi 1808—1809 liitettiin Venäjän keisarikuntaan erillisesti hallittuna maana, yliopiston opettajanvirkoja ja määrärahoja lisättiin tuntuvasti. Yliopiston osuus Suomen tulevan valtioaseman kehittymiseen muodostui keskeiseksi. Vuoden 1817 tutkintoasetuksella vahvistettiin virkamiesuralle hakeutuvilta vaadittavat tutkinnot, ja tämän jälkeen virkamiesuralle saattoi normaalisti päästä vain yliopistopintojen kautta. Vuonna 1827 yliopisto siirrettiin Helsinkiin, ja vuonna 1828 sen nimeksi tuli Keisarillinen Aleksanterin Yliopisto Suomessa.

Suomen itsenäistymisen jälkeen yliopiston nimeksi tuli Helsingin yliopisto, ja vuoden 1919 hallitusmuodossa yliopiston itsehallinto-oikeus tuli vahvistetuksi perustuslailla. Näihin aikoihin perustettiin Suomeen kaksi muuta yliopistoa, yksityiset Åbo Akademi ja Turun Yliopisto. Nykyisin Suomessa on Helsingin yliopisto mukaan luettuna 20 korkeakoulua.

Yliopistoa koskevat säännökset

Perustamiskirjan mukaan yliopisto sai nauttia samoja privilegioita, vapauksia ja oikeuksia kuin Upsalan yliopisto. Yliopistossa myös sovellettiin Upsalan yliopiston 1600-luvulla annettuja perussääntöjä. Yliopistolle laaditut omat perussäännöt eivät ehtineet saada kuninkaan vahvistusta, joten yliopistossa vallitsi pitkään tilanne, että virallisesti noudatettiin Upsalan vuoden 1655 statuutteja mutta tosiasiallisesti omia vuoden 1661 statuutteja. Yliopiston siirryttyä Helsinkiin sille vahvistettiin 1828 uudet perussäännöt. Samassa yhteydessä korvattiin vuoden 1817 tutkintoasetus uudella asetuksella siviilivirkaan pyrkivien virkatutkinnoista.

Vuoden 1828 statuuttien mukaan yliopisto oli perustettu edistämään tieteiden ja vapaiden taiteiden kehitystä Suomessa ja sen ohessa kasvattamaan maan nuorisoa keisarin ja isänmaan palvelukseen. Sama tehtävämäärittely säilyi vuonna 1852 vahvistetuissa yliopiston uusissa säännöissä, joilla muun ohessa uudistettiin filosofian kandidaatin tutkinto. Vuoden 1852 statuutit olivat voimassa nykyisen vuoden 1923 yliopistolain ja vuoden 1924 yliopistoasetuksen säätämiseen saakka ja eräin osin vielä sen jälkeenkin.

Opetuskieli

Yliopiston alkuaikoina opetuskielenä oli latina ja myöhemmin ruotsi. Kun suomenkielisen koulun käyneet ylioppilaat 1890-luvulta lähtien tulivat enemmistöksi, alettiin kaikilta opettajilta vaatia luennoimiseen riittävää suomen kielen taitoa. Vuoden 1923 yliopistolain opetuskieliä koskeva kohta aiheutti huomattavaa erimielisyyttä asiaa valmisteltaessa konsistorissa. Yksimielisiä tosin oltiin siitä, että kumpaakin kansalliskieltä oli käytettävä opetuksessa ja että henkilökohtainen opetus oli annettava kunkin oppilaan sivistyskielillä; varsinainen erimielisyys koski opettajien julkisia luentoja. Vuoden 1923 yliopistolain perusperiaatteena oli, että opetuskielinä olivat suomi ja ruotsi ja että varsinaisten professorien luentokielen tuli kussakin tiedekunnassa osapuilleen vastata ylioppilaiden kielijakaumaa. Eduskunnan hyväksymänä nimenomaisena periaatteena lakia säädettäessä oli, että tulevan akateemisen sivistyneistön tuli yliopistossa pystyä seuraamaan opetusta maan molemmilla kielillä.

Vuonna 1937 muutettiin opetus teologisessa ja maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa kokonaan suomenkieliseksi. Muissa tiedekunnissa tuli opetuskieli olemaan suomi, mutta niissä tuli olla ruotsinkielisiä professorin virkoja. Vuonna 1947 annettiin nykyinen laki Helsingin yliopiston opetuskielen järjestelystä ja yliopiston viran ja toimen haltijoilta vaadittavasta kielitaidosta (453/47), jäljempänä yliopiston kielilaki.

Yliopiston hallinto

Yliopiston keskeinen hallintoelin oli alusta alkaen professorien muodostama konsistori, jota johti vuosittain vaihtuva rehtori. Yliopiston lähimpänä valvojana ja esimiehenä oli varakansleri, jona toimi Turun piispa. Yliopiston ylin hallitusmies oli kansleri, jona toimi joku Ruotsin valtaneuvoksista. Statuuttien mukaan yliopistolla oli oikeus valita kansleri, mutta käytännössä kansleri useinkin nimitettiin ilman edelläkäynyttä vaalia.

Suuriruhtinaskunnan aikana yliopisto oli keisarin erityisessä suojeluksessa. Sitä koskevat asiat eivät kuuluneet senaatin käsiteltäviin, vaan virkatie kulki yliopistosta kanslerinviraston kautta suoraan keisarille. Kanslerina oli vuodesta 1816 vuoteen 1894 kruununperillinen. Kanslerin tehtäviä hoiti kuitenkin tosiasiallisesti ja vuodesta 1894 muodollisestikin Suomen ministerivaltiosihteeri, ja kanslerinvirasto oli yhdistetty Suomen valtiosihteerinvirastoon Pietarissa. Varakansleria ei vuodesta 1817 enää nimitetty, mutta vuodesta 1822 yliopistolla oli sijaiskansleri, jonka tehtävänä oli valvoa yliopistoa. Sijaiskanslereina oli yleensä korkearvoisia sotilaita.

Vuoden 1828 sääntöjen mukaan rehtori valittiin kolmeksi vuodeksi, ja aikaisemmasta tiedekunnan ja virkaiän mukaisesta vuorottelujärjestelmästä luovuttiin. Säännökset yliopiston oikeudesta valita kansleri poistettiin. Vuoden 1853 säännöissä vahvistettiin sijaiskanslerin asemaa. Konsistorin jäsenmäärää rajoitettiin, mutta kun eräissä asioissa kaikkien professorien tuli osallistua asian käsittelyyn, alettiin myöhemmin puhua pienestä ja suuresta konsistorista.

Vuoden 1923 yliopistolaissa ja vuoden 1924 asetuksessa yliopiston hallinto säilyi pääpiirteissään ennallaan. Kanslerista, joka aikaisemmin oli edustanut hallitsijaa yliopistoon päin,

tuli yliopiston edustaja valtioon päin. Opettajien muodostamalle vaalikollegiolle annettiin oikeus tehdä ehdollepano kanslerin virkaan. Rehtorin ja dekaanien valintoja ei enää säädetty kanslerin vahvistettaviksi.

2.2. Lainsäädäntö ja käytäntö

Lainsäädäntö

Hallitusmuodon 77 §:n 1 momentin mukaan Helsingin yliopistolle pysytetään itsehallinto-oikeus. Pykälän 2 momentin mukaan uusia säännöksiä yliopiston järjestysmuodon perusteista annetaan lailla, mutta tarkemmat yliopistoa koskevat säännökset asetuksella, sitten kun kummassakin tapauksessa konsistori on asiasta antanut lausuntonsa.

Säännökset yliopiston järjestysmuodon perusteista sisältyvät vuoden 1923 yliopistolakiin ja tarkemmat säännökset vuoden 1924 yliopistoasetukseen. Yliopistolain 1 §:n mukaan yliopiston tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta ja tieteellistä sivistystä Suomessa sekä kehittää sen nuorisoa kykeneväksi palvelemaan isänmaata. Lain 2 §:n mukaan yliopistoon kuuluvat sen opettajat ja sen kirjoissa olevat opiskelijat sekä sen laitoksia ja hallintoa hoitamaan asetetut virka- ja palvelusmiehet.

Opetuskielen järjestelyistä ja virkamiesten kielitaitovaatimuksista säädetään erikseen yliopiston vuoden 1947 kielilailla. Kahdesta yliopistoon 1980 liitetystä tutkimus- ja opetusyksiköstä on annettu erillinen laki, nimittäin laki Kouvolan kääntäjänkoulutuslaitoksesta (1060/80), jonka mukaan laitos kuuluu historialliskielitieteelliseen osastoon, ja laki Helsingin yliopiston Svenska social- och kommunalhögskolan -nimisestä yksiköstä (6/84), jonka mukaan korkeakoulu on valtiotieteellisen tiedekunnan erillinen ruotsinkielinen yksikkö.

Yliopistoasetuksen lisäksi on voimassa joukko erillisiä Helsingin yliopistoa koskevia asetuksia. Toimintayksiköistä on erityinen asetus Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksesta (597/74), Svenska social- och kommunalhögskolan -nimisestä yksiköstä (556/84) ja sen virkojen ja toimien kelpoisuusehdoista sekä viran- ja toimenhaltijoiden tehtävistä (557/84) sekä biotekniikan instituutista (162/89).

Erikseen on lisäksi annettu muun muassa asetus opiskelijain määrän rajoittamisesta Helsingin yliopistossa (211/62) ja asetus eräistä

Helsingin yliopistossa suoritettavista maksuista (419/64). Erinäisistä virkaryhmistä ja niiden kelpoisuusehdoista on niin ikään erillisiä asetuksia, esimerkiksi asetus Helsingin yliopiston apulaisprofessoreista (53/63) ja lehtorin viroista (572/70). Yliopistossa suoritettavia tutkintoja koskevat nykyään yleiset tutkintoasetukset.

Opiskelevan nuorison keskuudessa toimii yliopistolain 23 §:n mukaan ylioppilaskunta ja osakuntia. Pykälän mukaan liittyminen osakuntaan on vapaaehtoista. Ylioppilaskunnalla ja osakunnalla on oikeus itsehallintoon niin kuin siitä asetuksella säädetään. Ylioppilaskunnan ja osakuntien asema on järjestetty Helsingin yliopiston ylioppilaskunnasta ja osakunnista annetulla asetuksella (756/72).

Yliopiston itsehallinto

Hallitusmuodon 77 §:n 1 momentin lisäksi on yliopiston itsehallinnosta säännös yliopistolain 4 §:n 1 momentissa. Sen mukaan yliopistolla on itsehallinto-oikeus, yliopiston ylin hallitusmies on kansleri ja sen hallintoa hoitavat lähinnä suuri ja pieni konsistori sekä rehtori. Pykälän 2 momentissa laajennetaan hallitusmuodon 77 §:n 2 momentin mukaista kuulemisvelvollisuutta säätämällä, ettei hallitus saa ratkaista yliopistoa koskevaa asiaa ennen kuin konsistorilla on ollut tilaisuus lausua siitä mieltänsä. Lain 3 §:n mukaan yliopisto nauttii loukkaamatta niitä oikeuksia, etuuksia ja vapauksia sekä omaisuutta ja tuloja, jotka ovat sille vakuutetut tai luovutetut.

Perustuslain yliopistolle takaama oikeus itsehallintoon on johdettavissa tieteen autonomian ajatuksesta. Yliopiston itsehallinnon katsotaan merkitsevän sitä, että yliopistolla on oikeus päättää opetuksen ja tutkimuksen järjestelyistä, että sillä on taloudellista päätösvaltaa ja oikeus itse tehdä sisäiseen hallintoonsa kuuluvat ratkaisut.

Itsehallintoon kuuluu osana myös se, että hallinnon sisäisessä ohjauksessa ja järjestelyssä tarvittavien normien antaminen ei ole ulkopuolisten viranomaisten harkinnassa, vaan kuuluu yliopistolain ja -asetuksen puitteissa yliopiston omaan toimivaltaan. Sisäisten normien antamisvallan suhteen yliopisto on verrattavissa esimerkiksi kuntiin, evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja Ahvenanmaan maakuntaan, vaikka säännösten ala ja muoto onkin toinen. Toimivalta sisäisten normien antamiseen on

yliopistossa vakiintuneesti kuulunut kanslerille erilaisten ohje- ja johtosääntöjen vahvistamisen muodossa.

Yliopiston hallintoa ja sitä koskevia säännöksiä käsitellään jaksossa 2.3. ja yliopiston nauttimia erioikeuksia jaksossa 2.4.

Opetus ja tutkimus

Yliopistolain 12 §:n mukaan yliopiston opettajat ja opiskeleva nuoriso jakautuvat kuuteen tiedekuntaan, nimittäin teologiseen, oikeustieteelliseen, lääketieteelliseen, filosofiseen, valtiotieteelliseen ja maatalous-metsätieteelliseen. Tiedekuntia on itse asiassa kahdeksan, koska filosofinen tiedekunta jakautuu historiallis-kielitieteelliseen, matemaattis-luonnontieteelliseen ja kasvatustieteiden osastoon, joista 15 §:n 1 momentin mukaan on soveltuvin kohdin voimassa, mitä laissa säädetään tiedekunnasta. Kasvatustieteiden osasto on opettajankoulutuslaitos (844/71) tarkoitettu opettajankoulutusyksikkö, ja sitä koskevat yliopistolain lisäksi opettajankoulutuslain säännökset.

Yliopiston tutkimuksen ja hallinnon perusyksikkönä on tieteellinen laitos tai oppiaine silloin kun laitosta ei ole muodostettu. Nykyisin yliopistossa on noin 160 tiedekuntaan kuuluvaa laitosta. Laitoksissa toimivat tutkijat tekevät valtaosan yliopistollisesta tutkimustyöstä. Yliopistoasetuksessa ei ole tarkkoja laitosta ja sen toimintaa koskevia säännöksiä. Laitosjärjestelmä on syntynyt vähitellen yliopiston laajentuessa ja oppiaineiden lukumäärän lisääntyessä. Kouvolan kääntäjänkoulutuslaitoksesta on säädetty erityisellä lailla. Opettajankoulutuslaitoksesta on annettu erillinen asetus. Farmasian laitoksesta on myös annettu erityinen, joskin hyvin yleisluontoinen asetus (26/61).

Laitoksen hallintoa hoitaa ja johtaa esimies, joka yleensä on asianomaisen alan professori. Opettajankoulutuslaitoksen hallinnosta vastaa esimiehen lisäksi opettajaneuvosto. Yliopiston kirjastosta ja tiedekuntiin kuulumattomista erillislaitoksista on annettu erityisiä määräyksiä. Yliopistoon on viime vuosina perustettu itsenäisiä, myös valtakunnallisia tehtäviä hoitavia tutkimuslaitoksia, joiden hallinnosta on annettu erityissäädöksiä. Tällaisia laitoksia ovat biotekniikan instituutti sekä Helsingin yliopiston luonnontieteellinen keskusmuseo, jonka eräiden virkojen kelpoisuusvaatimuksis-

ta ja täyttämisestä on annettu erillinen asetus (1225/89). Useimmat tällaisetkin laitokset on kuitenkin järjestetty yliopiston sisäisin määräyksin. Erillisiä laitoksia, jotka ovat joko tutkimuslaitoksia taikka palvelulaitoksia, kuten Yliopistopaino, on kirjasto mukaan luettuna 20.

Yliopiston opettajilla on yliopistolain 20 §:n mukaan opetusvapaus. Kanslerin tehtävänä on lain mukaan vahvistaa yliopiston vuotuinen opetussuunnitelma. Tarkemmat säännökset opetuksesta ja opiskelusta ovat yliopistoasetuksessa.

Opiskelijain määrän rajoittamisesta Helsingin yliopistossa annetun asetuksen mukaan pieni konsistori voi määrätä niiden uusien opiskelijain enimmäisluvun, jotka saavat aloittaa opintonsa kussakin tiedekunnassa. Opiskelijain määrää rajoitettaessa on huolehdittava siitä, että yliopistossa voidaan kouluttaa riittävä määrä ruotsin kieltä taitavia henkilöitä maan tarpeisiin. Tämän varmistamiseksi voidaan uusien opiskelijoiden enimmäislukua määrättäessä erikseen vahvistaa osuus ruotsin kieltä taitaville pyrkijöille. Kansleri vahvistaa asetuksen 4 §:n mukaan ne perusteet, joiden mukaan valinta toimitetaan. Käytännössä kansleri antaa vuosittain päätökset opiskelijoiden valinnasta kuhunkin tiedekuntaan.

Opetuskieli ja virkakieli

Yliopiston opetuskielenä on yliopistolain 21 §:n mukaan suomi ja ruotsi. Kaikissa vakiinaisissa tutkintoaineissa on yleensä annettava opetusta suomen kielellä. Muuta kuin suomen ja ruotsin kieltä saadaan tarpeen mukaan käyttää opetuskielenä vierasta kieltä ja vieraskielistä kirjallisuutta esitettäessä. Ulkomaalainen opettaja saa yksinomaistenakin opetuskielenään käyttää vierasta kieltä. Opiskelijalla on oikeus harjoituksissa ja kuulusteluissa käyttää suomen tai ruotsin kieltä, mikäli oppiaineen laatu ei toisin vaadi.

Yliopiston vuoden 1947 kielilain mukaan on alustavissa ja valmistavissa oppijaksoissa oltava tarjolla sekä suomenkielistä että ruotsinkielistä opetusta. Laissa luetellaan ne oppiaineet, joissa on varsinaisen professorin virka ruotsinkielistä opetusta varten.

Yliopiston virkakieli on yliopistolain 23 a §:n mukaan suomi. Yliopistossa asioivalla on kuitenkin omassa asiassaan oikeus käyttää suo-

mea tai ruotsia, ja professorilla on oikeus konsistorissa ja tiedekunnassa käyttää myös ruotsia. Opettajien ja muiden virkamiesten kielitaitovaatimuksista on säännöksiä yliopiston kielilaissa; tavan, jolla kielitaito osoitetaan, määrää lain mukaan konsistori.

Yliopiston kirjasto

Yliopiston kirjasto on konsistorin alainen, ja sitä johtaa ylikirjastonhoitaja. Yliopistoon kohdistuvien tehtävien ohella kirjasto toimii myös maan kansalliskirjastona. Kansalliskirjastotehtävää koskeva määräys sisältyy kanslerin vahvistamaan kirjaston johtosääntöön.

Yliopistolla on Suomen vanhimmat, laajimmat ja monipuolisimmat tieteellisen kirjallisuuden kokoelmat, yhteensä noin 4,5 miljoonaa nidosta. Yliopiston kirjasto juontaa juurensa Turun akatemian kirjastosta. Yliopiston siirryttyä Helsinkiin kirjasto, joka oli enimmäkseen tuhoutunut Turun palossa, sai lähtöpääomakseen senaatin virkamiehiä varten 1825 perustetun Julkisen kirjaston. Yliopiston nauttima oikeus kirjallisuuden vapaakappaleisiin on peräisin vuodelta 1707. Keisari vahvisti tämän oikeuden vuonna 1808. Vuonna 1820 yliopistolle myönnettiin vapaakappaleoikeus kaikkeen Venäjällä painettuun kirjallisuuteen.

Helsingin yliopiston pääkirjasto on merkittävältä osin valtakunnallinen laitos. Kansalliskirjastona sen tehtävänä on suomalaisen kirjallisen ja siihen verrattavan muun kulttuuriperinnön säilyttäminen sekä maan koko muuhun kirjastolaitokseen kohdistuvien palvelutehtävien hoitaminen. Perustan kansalliskirjastotehtäville muodostaa vapaakappaleoikeus. Voimassa olevan vapaakappalelain (420/80) mukaan yliopiston kirjasto saa kappaleet kaikista Suomessa valmistetuista tai Suomessa levitettäväksi tarkoitetuista painotuotteista sekä yleiseen levitykseen tarkoitetuista ääni- ja kuvatalenteista. Kirjasto vastaa muun muassa suomalaista painatetuotantoa koskevan kansallisbibliografian laatimisesta vapaakappaleaineiston pohjalta. Kirjaston tehtävänä on myös valvoa vapaakappalelain noudattamista. Yliopiston kirjasto on lisäksi valtioneuvoston päätöksellä määrätty humanististen alojen tieteelliseksi keskuskirjastoksi. Yliopiston pääkirjasto koostuu useasta suuresta kirjastosta, joista jokainen vastaa keskisuurta korkeakoulukirjastoa.

Pääkirjaston eli yliopiston kirjaston ohella Helsingin yliopiston kirjastolaitokseen kuuluu runsaat 160 eri kokoista muuta kirjastoyksikköä. Hallinnollisesti yliopiston kirjastolaitos ei muodosta yhtenäistä organisaatiota. Myös eräillä tiedekuntakirjastoilla on valtakunnallisia tehtäviä omien alojensa tieteellisinä keskuskirjastoina.

2.3. Yliopiston nykyinen hallinto

Kansleri

Yliopiston ylin hallitusmies on kansleri. Kanslerina on oleva henkilö, joka on ansiokkaasti toiminut tieteen tai yliopiston hyväksi. Hänen tulee edistää tieteitä sekä valvoa yliopiston oikeutta, vaurautta ja tehtäviä. Hän antaa ohje- ja johtosäännöt, nimittää yliopiston eräät opettajat ja ylimmät virkamiehet sekä ratkaisee valitukset. Yliopistolain 5 §:n mukaan kansleri on oikeutettu olemaan saapuvilla ja käyttämään puhevaltaa valtioneuvostossa yliopistoa koskevia asioita käsiteltäessä.

Kanslerin nimittää tasavallan presidentti valtioneuvoston esityksestä viideksi vuodeksi kerrallaan sen jälkeen kun vaalikollegio, johon kuuluvat varsinaiset ja ylimääräiset professorit sekä apulaisprofessorit ja heidän vertaisensa opettajat ja virkamiehet, on esittänyt valtioneuvostolle kolme suhteellisilla vaaleilla asetettua ehdokasta kanslerin toimeen.

Helsingin yliopiston kanslerin palkkauksesta annetun lain (296/66) mukaan kanslerilla on samat palkkaedut kuin valtion ylimmän palkkausluokan peruspalkkaisen viran haltijalla. Valtion peruspalkkaisen viran haltija, joka nimitetään kansleriksi, on saman lain mukaan kanslerikautena virastaan vapaa.

Yliopistolain 25 §:n mukaan konsistorin tai tiedekunnan päätökseen tyytymätön on oikeutettu valittamaan siitä kanslerille, jolle asia koske yliopistollista opinnäytettä, tutkintoa tai oppiarvon antamista taikka jollei jonkin tapauksen varalta ole erikseen säädetty toisin. Yliopistoasetuksessa laajennetaan valituskieltoa. Valtion virkamieslain (755/86) ja sen voimaantulon (756/86) mukaan valitusmahdollisuus on poistettu muun muassa eräiden opettajien ja virkamiesten nimittämistä koskevista asioista.

Vaikka yliopistoa koskevista säännöksistä ei suoranaisesti ilmene, että kansleri olisi yliopis-

ton opettajien, virkamiesten ja päätöksentekolinten toimien laillisuuden ja oikeellisuuden valvojana oikeuskansleriin tai eduskunnan oikeusasiamieheen verrattavassa asemassa, on käytäntö erältä osin muodostunut tämänsuuntaiseksi.

Rehtori sekä suuri ja pieni konsistori

Rehtorin ja kaksi vararehtoria valitsee suuri konsistori varsinaisista professoreista kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Rehtori on yliopistolain 7 §:n mukaan puheenjohtajana suuressa ja pienessä konsistorissa, ja hänen hoitonsa ja valvontansa alaisena on kaikki, mikä yliopistoa koskee. Yliopistoasetuksen mukaan rehtorin on erityisesti valvottava, että yliopisto-opetusta oikein hoidetaan, että opettajat ja muut virkamiehet tarkasti täyttävät tehtävänsä ja että siveellisyys, ahkeruus ja järjestys vallitsee yliopistonuorison keskuudessa.

Konsistorilla on kaksi kokoonpanoa, suuri ja pieni konsistori. Suureen konsistoriin kuuluvat kaikki varsinaiset professorit. Se käsittelee muun muassa yliopistoa koskevat laki- ja asetushdotukset sekä eräät professorin virkojen perustamista ja täyttämistä koskevat asiat. Pienen konsistoriin kuuluvat rehtori, vararehtorit sekä tiedekuntien dekaanit ja varadekaanit. Se käsittelee yliopiston yleiseen hallintoon kuuluvat asiat. Konsistorin asemasta yleishallintoviranomaisena seuraa, että se ratkaisee ne asiat, joita erikseen ei ole säädetty tai määrätty muulle viranomaiselle.

Tiedekunnat ja laitokset

Tiedekunnassa päätösvaltaa käyttää tiedekunnan kokous, jonka jäseninä ovat varsinaisen professorin virkojen haltijat ja hoitajat. Puheenjohtajana tiedekunnan kokouksessa on dekaani ja hänen estyneenä ollessaan varadekaani. Dekaanin ja varadekaanin tiedekunta valitsee varsinaisista professoreistaan kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

Tiedekunta valvoo opetusta ja antaa lausuntoja tieteellisistä ja opetusta koskevista kysymyksistä. Tiedekunta tekee virkaehdotukset professorin ja apulaisprofessorin virkoihin ja esitykset opettajanvirkojen täyttämisestä sekä dosenttien nimittämisestä. Tiedekunta arvoste-

lee opinnäytteet sekä antaa oppiarvoja ja paisee toimeen tutkintoja.

Vaikka laitokset käytännössä ovat yliopiston toiminnan ja hallinnon perusyksiköjä, ei niistä ole laissa tai asetuksessa säännöksiä, vaan laitoshallinto on muotoutunut käytännön tietä. Laitoksen hallintoa hoitaa ja johtaa esimies, joka yleensä on asianomaisen alan professori. Opettajankoulutuslaitoksen hallinnosta vastaa esimiehen lisäksi opettajaneuvosto.

Kouvolan kääntäjäkoulutuslaitoksen hallintoa hoitavat laitoksesta annetun lain 2 §:n mukaan laitosneuvosto ja laitoksen johtaja. Laitosneuvoston puheenjohtajana on johtaja, ja muista jäsenistä puolet valitsevat laitoksen opettajat ja muu henkilökunta keskuudestaan ja puolet opiskelijat keskuudestaan.

Virkojen täyttäminen

Tasavallan presidentti nimittää yliopiston professorit ja ylikirjastonhoitajan. Kansleri nimittää hallintojohtajan, apulaisprofessorit, erillislaitosten johtajat sekä eräät muut korkeammat opettajat ja virkamiehet. Kansleri nimittää myös dosentit. Muut opettajat ja virkamiehet nimittää pieni konsistori, tiedekunta tai keskushallinnon yhteydessä toimiva taloustoimikunta sen mukaan kun yliopistoasetuksessa on säädetty.

Virat täytetään yleensä hakemuksesta. Professorin, ylikirjastonhoitajan ja apulaisprofessorin virat täytetään virkaehdotuksen perusteella. Professorin virka voidaan erityistapauksissa täyttää kutsusta virkaa haettavaksi julistamalla, mutta valtion virkamieslain ja sen voimaannpanolain säännöksistä katsotaan seuraavan, ettei kutsumismenettelyä nykyisin saa soveltaa. Henkilökohtaisen ylimääräisen professorin viran täyttämistä varten on säädetty erityinen menettely.

2.4. Yliopiston erioikeudet ja vapaudet

Alunperin yliopiston privilegiot ovat olleet samat kuin Upsalan yliopiston privilegiot. Turun aikana yliopistolla oli keskiaikaisten yliopistojen tapaan autonominen asema, niin että yliopistoon kuuluvat olivat konsistorin eivätkä yleisten tuomioistuinten tuomiovallan alaisia. Yliopiston professorit nauttivat pappissäädyn

säätyerioikeuksia, jotka on viimeksi vahvistettu vuonna 1723 ja uudestaan vuonna 1789.

Konsistorin tuomioistuintehtäviä siirrettiin jo vuoden 1828 säännöillä yleisille tuomioistuimille, ja vuoden 1923 yliopistoasetukseen jäi vain eräitä jäänteitä ylioppilaiden vanhasta erityisasemasta. Myöskään pappissäädyn privilegioilla, jotka vielä vuoden 1852 säännöissä vahvistettiin yliopiston kaikille opettajille ja virkamiehille sekä palveluskunnalle, ei yliopiston kannalta enää juuri ole käytännön merkitystä. Kuitenkin vuoden 1723 erioikeuksien 2 kohdan, jossa pappien kouluttamiseksi määrätään aikaisemmin perustetut ”opetuslaitokset, akademi, lukiot ja koulut” voimassa pidettäväksi, voidaan katsoa koskevan teologista tiedekuntaa.

Tärkeä merkitys sen sijaan on edelleen yliopistolle eri aikoina myönnettyillä erivapauksilla ja oikeuksilla. Vuoden 1828 säännöissä säädettiin, että yliopistolle kuuluu privilegio muun muassa almanakan ja kalenterin julkaisemiseen suomen- ja ruotsinkielellä ja oikeus pitää yhtä apteekkia Helsingissä. Niin ikään säädettiin yliopistolle erinäisiä tullivapauksia, jotka koskivat myös erinäisiä professorien maahan tuomia tavaroita. Vuoden 1852 säännöissä vahvistettiin muun muassa edellä mainitut privilegit.

Yliopistolain 3 §:n mukaan yliopisto nauttii loukkaamatta niitä oikeuksia, etuuksia ja vapauksia sekä omaisuutta ja tuloja, jotka ovat sille vakuutetut tai luovutetut. Etuudet, jotka erikoisesti on yliopistolle myönnetty, yksilöidään tarkemmin yliopistoasetuksen 3 §:ssä.

Apteekkiprivilegio perustui kuninkaan Turun akatemialle 1755 antamaan oikeuteen pitää apteekkia Turun kaupungissa. Kun akademia vuonna 1827 siirrettiin Helsinkiin, siirtyi myös yliopiston apteekki sinne. Yliopiston apteekin toiminnan oikeudellinen perusta on nykyisin apteekkien toimintaa säätelevässä lääkelainsäädännössä. Lääkelain (395/87) 42 §:n mukaan yliopistolla on edelleen oikeus pitää yhtä apteekkia Helsingin kaupungissa. Lääkelain 52 §:n mukaan yliopisto voi lääkintöhallituksen kussakin tapauksessa antamalla luvalla pitää sivuapteekkeja, jos se farmasian tai farmaseutin tutkintoihin liittyvän harjoittelun tai lääkehuollon kehittämisen kannalta on tarpeen. Apteekki on yliopistolle edelleen tarpeellinen farmasian opetuksen ja tutkimuksen tukiyksikkö.

Almanakkaprivilegion yliopisto sai vuonna 1809, kun Suomi liitettiin Venäjän valtakun-

taan. Yliopistoasetuksen 3 §:n mukaan yliopistolla on yksinomainen erioikeus itse tai toisen kautta julkaista suomen- ja ruotsinkielisiä, myytäviksi tai maassa levitettäväksi aiottuja almanakkoja ja kalentereja. Privilegioon kuuluu myös velvollisuus Valtiokalenterin julkaisemiseen. Almanakkaerioikeus merkitsee sitä, että yliopisto takaa almanakan asianmukaisen sisällön. Yliopiston palkkaama tutkija laskee kaikki almanakan tähtitieteelliset tiedot. Yliopisto on myös tehnyt tutkimuksia etunimikäytännöstä, joiden pohjalta almanakkaan on otettu ja siitä poistettu etunimiä.

Yliopisto päättää itse apteekkioikeudesta ja almanakkaprivilegiosta syntyneiden tulojen käytöstä. Oikeuskirjallisuudessa katsotaan olevan riidatonta, että yliopistolla on yleinen verovapaus välittömistä veroista ja apteekkimaksuista. Tulo- ja varallisuusverojen ja apteekkimaksun osalta verovapaudesta on säädetty tulo- ja varallisuusverolain (1240/88) 16 §:n 1 momentin 1 kohdassa ja apteekkimaksusta annetun lain 8 §:ssä (1281/87). Yliopiston erioikeuksiin on rinnastettavissa myös sillä vuodesta 1707 ollut vapaakappaleoikeus, josta nykyisin säädetään vapaakappalelaissa.

3. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys

3.1. Lähtökohdat ja tavoitteet

Lähtökohdat

Yliopiston perustehtävä on harjoittaa tieteellistä tutkimusta ja antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta. Tähän liittyen yliopisto myös muutoin edistää tieteellistä sivistystä ja kehittää nuorisoa. Yliopistoa koskevan lainsäädännön ja yliopiston hallinnon tulee omalta osaltaan tukea yliopiston varsinaisten tehtävien toteuttamista. Tutkimus ja ylin opetus ovat luonteeltaan sellaisia toimintoja, joita koskevan päätöksenteon tulee tapahtua yliopiston sisällä. Vapaan ja riippumattoman, kriittisen opetuksen ja tutkimuksen edellytykset turvaa yliopistossa vallitseva opetuksen ja tutkimuksen vapaus, jonka takeena puolestaan on yliopiston itsehallinto.

Nykyisen yliopistolain ja -asetuksen voimassaoloaikana yliopiston perustehtävät sinänsä ovat säilyneet entisinä, mutta tehtävien laatu ja laajuus on muuttunut. Yliopiston opiskelija-

määrä on 1920-luvun alusta lähes kymmenkertaistunut ja henkilöstön määrä yli kuusinkertaistunut. Yliopistossa on nykyisin yli 28 000 opiskelijaa, ja uusia opiskelijoita otetaan vuosittain noin 3 300. Tutkintoja suoritetaan vuosittain yli 2 500, joista jatkotutkintoja yli 300.

Korkeakouluissa harjoitettava perustutkimus luo edellytykset soveltavalle tutkimukselle ja kehitystyölle. Vapaan tutkimuksen puitteissa korkeakoulut ovat omalta osaltaan luoneet puitteita taloudelliselle ja tekniselle kehitykselle ja hyvinvoinnin kasvulle, mutta toisaalta se on tuottanut myös tietoa kehityksen haittavaikutuksista. Tutkimuksen sovellutukset ja niiden vaikutukset ihmisiin, yhteiskuntaan, elinympäristöön ja luontoon ovat synnyttäneet monimutkaisia eettisiä ongelmia, joihin muun ohessa kuuluu kysymys siitä, missä määrin tutkijat ovat vastuussa tutkimustulostensa soveltamisen seurauksista.

Tutkimuksen ja opetuksen suuntaamiseen liittyvien ongelmien monimutkaisuus ja monimuotoisuus sekä niiden vaikea ennustettavuus korostavat omalta osaltaan korkeakoulujen itsehallinnon merkitystä. Keskushallinnon ja korkeakoulujen suhteita pyritäänkin nykyään kehittämään niin, että eduskunta, valtioneuvosto ja opetusministeriö asettavat korkeakouluille yleiset toimintatavoitteet ja luovat edellytykset korkeakoulujen tulokselliselle toiminnalle. Korkeakoulut saavat tutkimukseen ja opetukseen liittyvän autonomian lisäksi laajan hallinnollis-taloudellisen itsehallinnon.

Valtioneuvoston helmikuussa 1987 hyväksymässä korkeakoululaitoksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 1987—1992 on yleiseksi tavoitteeksi asetettu opetuksen ja tutkimuksen laadun parantaminen. Samalla pyritään luomaan edellytykset sille, että korkeakoulut voivat tuottaa yhteiskunnan eri aloille riittävästi korkeakoulututkinnon suorittanutta henkilökuntaa ja että korkeakoulut osaltaan myös huolehtivat koulutetun henkilöstön tietojen ajan tasalla pysymisestä. Korkeakoulujen toimintaedellytykset pyritään ohjelman mukaan turvaamaan siten, että Suomessa kyetään vastaantamaan ja soveltamaan muualla luotua tietoa ja että meillä on myös omaa kansainvälisesti merkittävää tutkimusta.

Tavoitteena ohjelman mukaan on myös lisätä korkeakoululaitoksen avoimuutta muuhun yhteiskuntaan päin, ja korkeakoulujen maksullisessa palvelutoiminnassa lisätään tutkimus- ja täydennyskoulutuspalveluja. Helsingin yliopis-

tossa maksullisen palvelutoiminnan laskutus on jo lähes 100 miljoona markkaa vuodessa, ja siihen sisältyvien tutkimus- ja täydennyskoulutuspalvelujen kysyntä on kasvamassa. Vaikka yliopiston tehtävä perinteisesti on ollut kasvat-
taa nuorisoa, on myös aikuiskoulutus yhä merkittävämpi yliopiston tehtävä. Myös kehittämisseuunnitelman mukaan täydennyskoulutusta kehitetään jatkuvan koulutuksen periaatteen mukaisesti niin, että korkeakoulututkinnon suorittaneet ja muutkin työelämässä olevat voivat käyttää hyväkseen korkeakoulujen täydennyskoulutuspalveluita, ja avointa korkeakouluopetusta laajennetaan.

Tavoitteet

Esityksen keskeisenä tavoitteena on lainsäädännöllä luoda tutkimukselle ja opetukselle mahdollisimman hyvät toimintaedellytykset. Johtavana periaatteena on, että hallinnon tehtävänä on palvella tutkimusta ja opetusta. Yliopistolle taataan edelleen itsehallinto, ja sille turvataan tutkimuksen ja opetuksen riippumattomuus. Yliopiston päätösvaltaa erityisesti taloutta koskeissa asioissa laajennetaan edelleen. Korkeakoululaitoksen keskushallinnossa on tavoitteena vähentää yksityiskohtaista taloudellis-hallinnollista ohjausta. Yliopiston itsensä päätösvaltaan puolestaan jää, mikä on sen tosiasiallisen riippumattomuuden aste suhteessa muihin yliopiston ulkopuolisiin tahoihin.

Hallintoa järjestettäessä pyritään mahdollisimman nopeaan ja joustavaan hallinnon toimintaan. Hallinnon rakennetta uudistettaessa on tavoitteena selkeä ja yksinkertainen päätöksentekojärjestelmä. Moninkertaista päätöksentekoa eri hallinnon tasoilla vältetään, ja hallintoelinten määrä pidetään niin vähäisenä kuin mahdollista. Päätösvaltaa siirretään lähelle opetus- ja tutkimustoimintaa.

Yliopiston tuloksellinen toiminta edellyttää toimivaa yhteistyötä tutkijoiden, opettajien, opiskelijoiden ja muun henkilökunnan kesken. Siksi on tärkeää, että eri tehtävissä toimivien asiantuntemus saadaan mukaan myös päätöksentekoon. Professorien lisäksi myös muilla opettajilla, muulla henkilökunnalla ja opiskelijoilla tulee olla oikeus osallistua täysipainoisesti eri hallintoelinten työhön.

Yliopistolla on palveluyksiköitä, joiden tehtävät suuntautuvat pääasiassa yliopiston ulko-

puolelle. Näiden tehtävien onnistuminen edellyttää toimivaa informaatio- ja yhteistyösuhdetta palvelujen käyttäjiin. Näiden palvelulaitosten päätöksentekoon on perusteltua ottaa mukaan myös yliopiston ulkopuolisten tahojen edustus.

Yliopiston sisäistä päätöksentekojärjestelmää kehitettäessä on tärkeää löytää tasapainoinen ratkaisu siihen, millä hallinnon tasoilla mitkään asiat käsitellään ja päätetään. Yliopiston tai tiedekunnan kannalta tärkeät periaatteelliset ja laajakantoiset asiat tulee käsitellä monijäsenisissä hallintoelimissä, joissa eri ryhmillä on edustus. Näiden hallintoelinten hyväksymien periaatteiden ja ohjeiden mukaisesti tulee määräajaksi valituille rehtorille, vararehtoreille ja dekaaneille antaa mahdollisuus johtaa yliopiston tai tiedekunnan toimintaa ja tehdä sen edellyttämiä päätöksiä. Päivittäiseen hallintoon kuuluvat asiat, joissa ei edellytetä tieteellistä asiantuntemusta, sekä asioiden valmistelu tulee jättää hallinto henkilöstön hoidettavaksi. Tavoitteena on turvata toisaalta paras mahdollinen asiantuntemus kussakin asiassa ja toisaalta hallinnon tehokkuus.

Opiskelijoiden oikeusturvaa yliopistossa tulee parantaa nykyisestä. Opiskelijoiden tulee saada oikeudenmukainen kohtelu ja heidän tulee voida ilman oikeusturvaan kohdistuvia epäilyjä harjoittaa opintojaan. Tämä edellyttää erityisten oikeusturvajärjestelyjen luomista.

Lähtökohtana on myös, että Helsingin yliopiston asema kaksikielisenä yliopistona turvataan. Tämä edellyttää, että opetus ja opiskelu voi tapahtua molemmilla kotimaisilla kielillä. Lisäksi luodaan edellytykset myös muiden kielten käytölle sekä opetuksessa että opiskelussa.

3.2. Keinot

Yliopiston itsehallinto ja ehdotettu laki Helsingin yliopistosta

Esityksessä ehdotetulla lailla Helsingin yliopistosta, jäljempänä uusi yliopistolaki, pysytetään hallitusmuodon 77 §:n 1 momentin mukaisesti yliopistolle itsehallinto. Lakiin sisältyvät hallitusmuodon 77 §:n 2 momentissa edellytetyt säännökset yliopiston järjestysmuodon perusteista. Lailla myös säilytetään ennallaan yliopistolla nykyisin olevat erioikeudet ja vapaudet. Lisäksi esityksessä ehdotetaan säädettäväksi erillinen laki Helsingin yliopistosta an-

netun lain voimaannpanosta, jäljempänä voimaannanolaki.

Yliopiston itsehallinnon keskeinen periaate on, että tutkimusta ja opetusta koskevat päätökset tehdään yliopiston omista hallintoelimissä, hallitusmuodossa edellytettyjen lailla ja asetuksella annettavien säännösten sekä yliopistolle valtion tulo- ja menoarviossa myönnettyjen määrärahojen puitteissa. Yliopistolla on myös oikeus päättää sisäiseen hallintoonsa kuuluvista asioista valtion keskushallinnon puuttumatta niihin. Nykyisin yliopiston hallintoelinten päätöksistä valitetaan kanslerille. Koska kansleri on hallintoviranomainen ja koska on asianmukaista, että yliopiston hallintoelinten päätöksistä asianosaisen oikeusturvaa koskevissa asioissa voitaisiin hakea muutosta tuomioistuimessa, ehdotetaan että asianosainen saa valittaa yliopiston päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen sillä perusteella, että päätös loukkaa hänen oikeuttaan.

Valtion keskushallinnon ja yliopiston oman päätösvallan keskinäistä suhdetta ei lakiehdotuksessa sinänsä olennaisesti muuteta. Kun kuitenkin keskushallinnon päätöksentekoa kehitetään siihen suuntaan, että korkeakoulujen omaa päätösvaltaa niille myönnettyjen varojen suuntaamisessa ja käyttämisessä edelleen lisätään, merkitsee se myös yliopiston taloudellisen itsehallinnon lisääntymistä. Yliopiston oikeus käyttää omien rahastojensa varoja sekä yliopiston omaisuutta ja sen tuottoa säilyy ennallaan, eikä yliopistolle tuloja tuottavia oikeuksia myöskään ehdoteta mitenkään kaventtaviksi.

Valtionhallinnon virkanimitysjärjestelmiä kehitettäessä viime aikoina noudatettuihin periaatteisiin soveltuisi se, että myös yliopiston omaa nimitysvaltaa lisättäisiin. Viime aikoina onkin esitetty ajatuksia, että esimerkiksi professorien nimittäminen voitaisiin siirtää yliopistolle itselleen. Yliopisto itse kuitenkin on ehdottanut, että professorit edelleen olisivat tasavallan presidentin nimitettäviä, joten tältäkin osin ei nykyistä oikeustilaa ehdoteta muutettavaksi.

Hallitusmuodossa edellytetään, että yliopistolle pysytetään itsehallinto ja että sen järjestysmuodon perusteista säädetään lailla. Sen sijaan ei hallitusmuodosta sinänsä seuraa, että yliopistolla olisi juuri tietyt, nykyiset hallintoelimet ja että niiden kokoonpanon tulisi säilyä ennallaan. Kuitenkin hallitusmuodon 77 §:n 2 momentista seuraa, että yliopistolla on oltava

konsistori. Nykyisin erikseen suurena ja pienenä konsistorina toimivan konsistorin tehtävät ehdotetaan pääosin uskottavaksi lähinnä nykyistä pientä konsistoria vastaavalle konsistorille. Nykyisen yliopistolain voimassaoloaikana ovat yliopiston tutkimuksen ja opetuksen perusyksiköiksi muodostuneet käytännössä laitokset, joita nykyinen yliopistolaki ei tunne. Koska laitosten olemassaolon on nykyisin katsottava kuuluvan yliopiston järjestysmuodon perusteisiin, ehdotetaan lakiin otettavaksi yleisluontoinen säännös laitoksista.

Yliopiston itsehallinnon käyttämiseen osallistuvien piiriä ehdotetaan laissa laajennettavaksi siten, että monijäsenisten hallintoelinten jäsenenä olisi professorien lisäksi myös yliopiston muiden opettajien ja tutkijoiden sekä muun henkilökunnan ja opiskelijoiden edustajia.

Kansleri

Uuden yliopistolain mukaan yliopistossa on edelleen kansleri, jonka tasavallan presidentti nimittää viideksi vuodeksi kerrallaan valtioneuvoston esityksestä kolmesta yliopiston vaalikollegion suhteellisilla vaaleilla asettamasta ehdokkaasta. Vaalikollegioon kuuluisivat konsistorin ja tiedekuntaneuvostojen jäsenet ja varajäsenet sekä eräät yliopiston virkamiehet, joista säädetään asetuksella.

Kanslerin asema ehdotetaan säilytettäväksi pääasiassa ennallaan. Hänen tehtävistään säädettäisiin tyhjentävästi laissa. Kansleri tekisi esityksiä ja antaisi lausuntonsa niistä yliopistoa koskevista asioista, jotka eivät kuulu yliopiston päätösvaltaan. Hän vahvistaisi yliopiston johtosäännöt ja muut vastaavat säännöt, nimittäisi hallintojohtajan, apulaisprofessorit, erillisten laitosten johtajat ja dosentit sekä antaisi luvan promootioiden toimeenpanemiseen. Kansleri voisi tehtyjen muistutusten johdosta palauttaa eräät tiedekuntaneuvoston päätökset uudelleen käsiteltäviksi. Ehdotuksen mukaan hänellä on edelleen oikeus olla läsnä ja käyttää puhevaltaa valtioneuvostossa, kun käsitellään yliopistoa koskevia asioita.

Konsistori ja rehtori

Yliopiston yleistä hallintoa hoitavat ehdotuksen mukaan konsistori ja rehtori. Konsisto-

riin kuuluvat rehtori, vararehtorit ja tiedekuntien dekaanit sekä 12 muuta jäsentä, jotka valitaan kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Muut opettajat ja tutkijat kuin vakinaiset professorit ja apulaisprofessorit valitsevat keskuudestaan kolme jäsentä ja yliopiston muu henkilökunta keskuudestaan kolme jäsentä. Ylioppilaskunnan edustajisto valitsee opiskelijoiden keskuudesta kuusi jäsentä. Varadekaanit toimivat dekaanien varajäseninä ja muille jäsenille valitaan henkilökohtaiset varajäsenet samasta ryhmästä ja samassa järjestyksessä kuin varsinaiset jäsenet.

Konsistorin oikeudesta antaa lausunto ennen yliopistoa koskevien säädösten antamista säädetään hallitusmuodon 77 §:n 2 momentissa. Konsistorin tehtävänä on ehdotuksen mukaan lisäksi muun muassa kehittää yliopiston toimintaa, hyväksyä laajakantoiset suunnitelmat ja tulo- ja menoarvioehdotus sekä määrärahojen jakamisen suuntaviivat, hyväksyä johtosäännöt ja muut vastaavat säännöt sekä määrätä erillisen laitoksen johtokunnan jäsenet. Konsistorin muista kuin laissa mainituista tehtävistä on tarkoitus säätää asetuksella. Konsistori ei enää olisi yleishallintoviranomainen, vaan ne tehtävät, joita ei ole säädetty muulle viranomaiselle, kuuluvat ehdotuksen mukaan rehtorille.

Rehtori ja kaksi vararehtoria ehdotetaan valittaviksi kolmeksi lukuvuodeksi kerrallaan vakinaisten professoreiden joukosta. Yksi näistä kolmesta valitaan niiden professoreiden joukosta, joiden virka on perustettu ruotsinkielistä opetusta varten. Rehtorin ja vararehtoreiden toimikausi pysyy ennallaan, samoin ruotsinkielisten professoreiden edustajaa koskeva säännös. Valinta ehdotetaan uskottavaksi samalle vaalikollegiolle kuin kansleriehdokkaiden valinta.

Lakiehdotuksen mukaan yliopistossa on hallintovirasto, joka huolehtii konsistorin ja rehtorin toimivaltaan kuuluvien asioiden valmistelusta ja esittelystä sekä päätösten täytäntöönpanosta. Hallintoviraston päällikkönä on hallintojohtaja. Asetuksella voitaisiin säätää rehtorin toimivaltaan kuuluvan asian siirtämisestä hallintojohtajan tai hallintoviraston muun virkamiehen käsiteltäväksi ja ratkaistavaksi.

Yliopistossa on ehdotuksen mukaan myös suuri konsistori, jonka muodostavat vakinaiset professorit. Sen tehtäväksi ehdotetaan säädettäväksi edistää tieteenalojen yhteistoimintaa ja ylläpitää yliopiston akateemisia perinteitä.

Tiedekunnat ja laitokset

Ehdotuksen mukaan yliopistossa on kahdeksan tiedekuntaa. Filosofinen tiedekunta, jossa nykyään on kolme tiedekuntaa vastaavaa osastoa, ehdotetaan suoraan jaettavaksi kolmeksi tiedekunnaksi, jotka ovat humanistinen, matemaattis-luonnontieteellinen ja kasvatustieteellinen tiedekunta. Muut tiedekunnat pysyisivät ennallaan.

Tiedekunnan monijäseniseen hallintoelimeen, tiedekuntaneuvostoon, kuuluu ehdotuksen mukaan 11, 19 tai 27 jäsentä ja yhtä monta varajäsentä, jotka valitaan vaaleilla kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Tiedekuntaneuvostojen jäsenten määrä ehdotetaan uskottavaksi konsistorin päätettäväksi. Heistä valitsevat keskuudestaan vakinaiset professorit ja apulaisprofessorit 5, 9 tai 13, muu henkilökunta 3, 5 tai 7 ja opiskelijat samoin 3, 5 tai 7.

Dekaanin ja varadekaanin valitsee ehdotuksen mukaan tiedekuntaneuvosto neuvoston toimikaudeksi neuvostoon kuuluvien vakinaisten professoreiden ja apulaisprofessoreiden joukosta.

Tiedekuntaneuvoston tehtävänä on ehdotuksen mukaan kehittää opetusta ja tutkimusta, tehdä ehdotukset toiminta- ja taloussuunnitelmaksi sekä tulo- ja menoarvioksi ja hyväksyä tiedekunnalle myönnettyjen määrärahojen jakamisen suuntaviivat, käsitellä professorin ja apulaisprofessorin viran täyttämistä sekä dosentin nimittämistä koskevat asiat, nimittää tiedekunnan muut opettajat kuin professorit, apulaisprofessorit ja dosentit sekä käsitellä väitöskirjaa ja liseniaatintutkimusta koskevat asiat. Tiedekuntaneuvoston tehtävistä säädetäisiin lisäksi asetuksella. Ne tiedekunnan asiat, joita ei ole säädetty tiedekuntaneuvostolle, käsittelee ja ratkaisee ehdotuksen mukaan dekaani.

Tiedekuntaneuvostoon kuuluvat ehdotuksen mukaan kuitenkin tiedekunnan kaikki vakinaiset ja virkaatoimittavat professorit, kun neuvostossa käsitellään professorin tai apulaisprofessorin viran täyttämistä tai dosentin nimittämistä koskevia asioita. Opintosuorituksen arvosteluun saisivat tiedekuntaneuvostossa osallistua vain ne jäsenet, joilla on samantasoinen opintosuoritus.

Ehdotuksen mukaan tiedekunnassa voi olla yhden tai useamman opetus- ja tutkimusalan muodostamia laitoksia opetuksen ja tutkimuksen järjestämistä varten. Näiden laitosten muo-

dostamisesta päättäisi konsistori. Laitoksen monijäsenisessä hallintoelimestä tulee olla edustettuina laitoksen opettajat, tutkijat, muu henkilökunta ja opiskelijat siten kuin asetuksella säädetään.

Yliopistossa olisi myös erillisiä laitoksia, jotka ovat konsistorin alaisia eivätkä siis kuulu tiedekuntiin. Näistä laitoksista lakiehdotuksessa mainitaan kirjasto, ja sen tehtävä toimia myös kansalliskirjastona ehdotetaan vahvistettavaksi laissa.

Yliopiston kielisuhteet ja virkoihin vaadittava kielitaito

Yliopiston opetuskielinä ovat ehdotuksen mukaan kuten nykyäänkin sekä suomi että ruotsi. Muita kieliä kuin suomea ja ruotsia saataisiin käyttää, kun opetuksen tarkoituksenmukainen järjestely sitä edellyttää. Jos virka on perustettu yksinomaan tai osaksi ruotsinkielistä opetusta varten, opetuskieli määräytyy sen mukaan kuin virkaa perustettaessa on säädetty tai määrätty. Opettaja voitaisiin oikeuttaa antamaan enintään puolet opetuksestaan toisella kielellä, kun hänen virkansa on perustettu yksinomaan suomenkielistä tai yksinomaan ruotsinkielistä opetusta varten. Säännös niiden professorin virkojen vähimmäismäärästä, joka eri tiedekunnissa on ruotsinkielistä opetusta varten, ehdotetaan siirrettäväksi yliopiston kielilaista uuteen yliopistolakiin.

Ulkomainen opettaja ja opettaja, joka ei ole syntyperäinen Suomen kansalainen, voidaan lakiehdotuksen mukaan oikeuttaa käyttämään yksinomaan opetuskielensä vierasta kieltä. Dosentti saisi itse valita opetuskielensä. Opiskelijalla olisi oikeus opinnoissaan käyttää suomea tai ruotsia, jollei opiskelun laatu edellyttäisi muun kielen käyttämistä. Yliopisto päättäisi opiskelijan oikeudesta muun kielen käyttämiseen.

Yliopiston virkakieli on ehdotetun uuden yliopistolainkin mukaan suomi. Omassa asiassaan jokaisella olisi kuitenkin oikeus käyttää ruotsia ja saada toimituskirja tällä kielellä. Hallintoelinten jäsenet voisivat kokouksissa käyttää myös ruotsia.

Ehdotuksen mukaan opetus- ja tutkimusvirkoihin vaaditaan riittävä suomen kielen taito ja kyky ymmärtää ruotsin kieltä. Ruotsinkielistä opetusta varten perustettuun virkaan vaadittaisiin kuitenkin riittävä ruotsin kielen

taito sekä suomen kielen suullinen ja kirjallinen taito. Sikäli kuin on kysymys ruotsinkielistä opetusta varten perustetusta professorin virasta, vaaditaan kuitenkin täydellinen ruotsin kielen taito. Kielitaidosta ja sen osoittamisesta säädettäisiin tarkemmin asetuksella. Yliopisto päättäisi suomen ja ruotsin kielen taidosta, joka vaadittaisiin opetus- ja tutkimusvirkoihin ulkomaalaiselta ja muulta kuin syntyperäiseltä Suomen kansalaiselta. Virkaan, joka ei ole opetus- ja tutkimusvirka, vaaditaan ehdotuksen mukaan sama kielitaito kuin valtion virkamiehiltä vaadittavasta kielitaidosta annetun lain (149/22) mukaan vaaditaan kaksikielisellä virka-alueella, jolla enemmistön kieli on suomi.

Muutoksenhaku

Ehdotuksen mukaan kanslerin päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Muuhun yliopiston päätökseen asianosainen sen sijaan saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen sillä perusteella, että päätös loukkaa hänen oikeuttaan, jollei laissa tai asetuksessa toisin säädetä. Valittaa ei lakiehdotuksen mukaan kuitenkaan saa päätöksestä, jolla on valittu kansleriehdokkaat, rehtori, vararehtorit, dekaani tai varadekaani eikä myöskään päätöksestä, joka koskee opiskelijaksi ottamista, opintosuorituksen arvostelua tai opiarvon myöntämistä. Asetuksella säädettäisiin, miten haetaan oikaisua opiskelijaksi ottamista koskevaan päätökseen sekä muun opintosuorituksen kuin lisensiaatintutkimuksen tai väitöskirjan arvosteluun. Oikaisuvaatimuksen johdosta annettuun päätökseen tyytymätön saisi vielä hakea siihen muutosta oikeusturvallautakunnalta.

Tiedekuntaneuvoston päätöksestä, joka koskee muun opettajan viran kuin professorin tai apulaisprofessorin viran täyttämistä tai lisensiaatintutkimuksen tai väitöskirjan arvostelua, voitaisiin tehdä muistutus kanslerille. Kansleri voisi muistutuksen johdosta palauttaa asian neuvostolle uudelleen käsiteltäväksi.

4. Asian valmistelu

4.1. Aikaisemmat esitykset

Yliopiston hallinnon yleisestä kehittämisestä laadittiin yliopistossa 1950-luvun alun jälkeen joitakin ehdotuksia, jotka eri syistä kuitenkin eivät johtaneet lainsäädäntötoimiin. Valtioneuvosto asetti heinäkuussa 1968 komitean, jonka tehtävänä oli laatia ehdotus korkeakoulujen sisäisen hallinnon kehittämistä koskevista suuntaviivoista. Tämän korkeakoulujen sisäisen hallinnon kehittämiskomitean mietintöön (komiteamietintö 1969:A 11) sisältyi myös Helsingin yliopiston hallinnon uudistamista koskeva ehdotus. Komitean ehdotusten pohjalta laadittu hallituksen esitys laiksi korkeakoulujen sisäisen hallinnon perusteista (hall.es. 223/1969 vp.) annettiin eduskunnalle 5 päivänä joulukuuta 1969, mutta esitys raukesi ensimmäisessä käsittelyssä, koska sitä ei ehditty käsitellä loppuun ennen valtiopäivien päättymistä.

Tämän jälkeen korkeakoulujen hallinnon uudistuksen valmistelua jatkettiin opetusministeriössä, ja 8 päivänä kesäkuuta 1972 annettiin eduskunnalle hallituksen esitys korkeakoulujen sisäisen hallinnon perusteita koskevaksi lainsäädännöksi (hall. es. 127/1972 vp.), johon sisältyi myös ehdotus laiksi Helsingin yliopiston järjestysmuodon perusteista. Esitys tuli kuitenkin eduskunnassa hylätyksi.

Korkeakouluja koskevaa lainsäädäntöä on sittemmin vuodesta 1974 uudistettu korkeakouluittain. Eri korkeakoulujen hallintoa, Helsingin yliopistoa lukuun ottamatta, onkin sittemmin uudistettu erillisillä korkeakoululaeilla ja -asetuksilla.

4.2. Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Helsingin yliopistossa on yliopiston hallinnon uudistamista valmistellut vuosina 1974—1984 neljä yliopiston konsistorin asettamaa työryhmää. Valmistelutyön tulokset on julkaistu Helsingin yliopiston julkaisusarjassa Toimikuntien mietintöjä ja selvityksiä (n:ot 9/1976, 19/1980, 23/1982 ja 27/1984). Ensimmäinen ja viimeinen työryhmä koostui lähinnä professoreista. Muissa työryhmissä olivat edustettuina eri henkilöstöryhmät ja myös opiskelijat. Työryhmien tekemien ehdotusten pohjalta valmistettiin yliopistossa ehdotukset laiksi Helsingin yliopiston järjestysmuodon perusteista ja ase-

tukseksi Helsingin yliopistosta. Yliopiston suuri konsistori hyväksyi ehdotukset 12 päivänä joulukuuta 1987. Ehdotuksen on yliopisto julkaissut painettuna. Konsistori täydensi 13 päivänä joulukuuta 1989 ehdotusta opetuskieltä ja kielitaitovaatimuksia sekä ruotsin kielen asemaa koskevilta osin.

Helsingin yliopistossa toimivat eräät henkilöstöjärjestöt ja Helsingin yliopiston ylioppilaskunta antoivat 18 päivänä maaliskuuta 1986 yhteisen kannanoton yliopiston hallinnon uudistamisesta. Ylioppilaskunta on lisäksi toimitanut 20 päivänä huhtikuuta 1989 opetusministeriölle muutosehdotuksia esitykseen laiksi ja asetukseksi Helsingin yliopiston järjestysmuodon perusteista. Näissä kannanotoissa on laki ja asetusehdotukseen esitetty lukuisia muutosehdotuksia. Suurimmat erimielisyydet ovat koskeneet yliopiston monijäsenisten hallintoelinten kokoonpanoa.

Kilpailuvirasto on 12 päivänä huhtikuuta 1990 antamassaan lausunnossa yliopiston almanakka- ja apteekkiprivilegiosta uudistanut kilpailuasiamiehen vuonna 1985 tekemän aloitteen, että almanakkaprivilegio kumottaisiin. Lausunnossaan kilpailuvirasto on lisäksi todennut, että Helsingin yliopiston apteekkia ei tulisi saattaa vero- ja maksuvapauksien tai vastaavien järjestelyjen avulla muita apteekkeja edullisempaan asemaan.

Konsistorin esitysten sekä edellä mainittujen muiden ehdotusten pohjalta on esitys laeiksi Helsingin yliopistosta ja Helsingin yliopistosta annetun lain voimaannpanosta valmisteltu virkatyönä opetusministeriössä. Valmisteltaessa esitystä on opetusministeriö keskustellut yliopiston, sen eri henkilöstöryhmiä edustavien järjestöjen ja ylioppilaskunnan kanssa.

Valtioneuvoston 7 päivänä kesäkuuta 1990 tekemän päätöksen mukaisesti esitysluonnoksesta on pyydetty Helsingin yliopiston konsistorin lausunto. Yliopiston kansleri ja konsistori ovat antaneet lausuntonsa esityksestä. Helsingin yliopiston ylioppilaskunnalle sekä yliopiston eri henkilöstöryhmiä edustaville järjestöille on varattu tilaisuus antaa lausunto esityksestä. Ylioppilaskunta sekä Professoriliiton Helsingin yliopiston osasto, Helsingin Yliopiston dosenttiyhdistys ry, Helsingin yliopiston lehtorit ry, Helsingin Yliopiston Assistentit ry, Helsingin yliopiston tuntiopettajat ry ja Helsingin yliopiston henkilökuntayhdistys HYHY ry ovat antaneet esityksestä lausuntonsa. Esitystä on lausuntojen johdosta eräiltä osin tarkistettu.

5. Esityksen vaikutukset

5.1. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Esityksen mukaan suuri konsistori ei enää hoida yleisiä hallintotehtäviä. Nämä tehtävät hoitavat konsistori ja rehtori, minkä lisäksi rehtorin ja vararehtorien valinta siirretään vaalikollegiolle. Tämä merkitsee sitä, että suuri konsistori kokoontuisi nykyistä harvemmin, miltä osin se aika, jonka professorit joutuvat käyttämään hallintotehtäviin, vastaavasti vähenee. Ottaen huomioon suuren konsistorin nykyisen suuren jäsenmäärän, tämä merkitsee olennaista työajan säästöä.

Esityksen tavoitteena on muun ohessa lyhentää virkatietä hallinnon tehokkuuden parantamiseksi. Samalla pyritään yksinkertaistamaan ja nopeuttamaan asioiden käsittelyä ja valmistelua. Esityksen mukaan päätösvaltaa siirretään keskushallintotasolta tiedekuntatasolle. Päätösvaltaa siirretään joko monijäsenisille hallintoelimille tai rehtorille ja dekaaneille. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että rehtori saa itsenäistä päätösvaltaa, jota voi käyttää myös hänen määräämänsä hallintoviraston virkamies. Päätösvallan siirtäminen rehtorille ja dekaaneille merkitsee sitä, että heidän vastuunsa toiminnasta lisääntyy. Samalla heidän vaikutusmahdollisuutensa yliopiston kehittämisessä niin ikään kasvaa. Asetuksella on tarkoitus säätää, että päätökset keskushallinnossa ja tiedekunnissa tehdään esittelystä.

Huomattava periaatteellinen muutos monijäsenisten hallintoelinten toiminnassa on, että hallintoelimissä on, toisin kuin tähän asti, muitakin kuin professorijäseniä. Niin ikään kanslerin nimittämistä koskevan ehdotuksen tekemiseen ja rehtorin ja vararehtoreiden vaaliin ottavat osaa kaikkien yliopistossa työskentelevien henkilöryhmien edustajat. Tiedekuntaneuvoston kaikki jäsenet valitaan vaaleilla. Dekaanin valitsee tiedekuntaneuvosto. Muut konsistorin jäsenet kuin rehtori, vararehtorit ja dekaanit valitaan erikseen vaaleilla.

Oikeusturvakysymyksiin kiinnitetään ehdotuksessa huomiota muun muassa siten, että opiskelijoiden valintaa tai opintosuoritusten arvostelua koskeviin päätöksiin voidaan hakea oikaisua. Oikaisumenettelystä annetaan tarkemmat säännökset asetuksella.

Esityksessä ehdotetaan yliopiston oikeusturvalautakunnan lisäksi myös yhden muun uuden toimielimen perustamista. Ruotsin kie-

len aseman turvaamiseksi on katsottu tarpeelliseksi ehdottaa säädettäväksi, että yliopiston ruotsinkielisen opetuksen kehittämistä ja yhteensovittamista varten on lautakunta. Yliopistossa on vuodesta 1986 lähtien ollut näitä tehtäviä varten kanslerin antaman johtosäännön nojalla toimiva Svenska verksamhetsnämnden, jonka asema ehdotetaan nyt lailla vakiinnutettavaksi.

5.2. Taloudelliset vaikutukset

Ehdotettujen muutosten suorat taloudelliset vaikutukset ovat vähäisiä. Monijäsenisten hallintoelinten vaalien järjestäminen tulee aiheuttamaan jonkin verran kustannuksia.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

6.1. Riippuvuus muista esityksistä

Samanaikaisesti tämän esityksen kanssa annetaan eduskunnalle esitys laiksi korkeakoulun professorin ja apulaisprofessorin viran täyttämisestä. Siinä ehdotetaan säädettäväksi korkeakouluille yhteinen laki professorin ja apulaisprofessorin viran täyttämisestä. Kun Helsingin yliopiston professorin ja apulaisprofessorin viran täyttämisestä säädetään nykyisin yliopiston lainsäädännössä, ei se enää yhteisen lain voimaantulon jälkeen ole tarpeellista.

Esitys on kuitenkin laadittu siten, että se voidaan käsitellä ja hyväksyä riippumatta virantäyttöä koskevasta esityksestä. Uuden yliopistolain 25 §:n 1 momentin mukaan professorin ja apulaisprofessorin viran täyttämisestä säädetään erikseen, ja voimaannpanolain 2 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, että näissä virantäytöissä noudatetaan nykyisiä säännöksiä, kunnes laki korkeakoulun professorin ja apulaisprofessorin viran täyttämisestä on annettu ja saatettu voimaan Helsingin yliopistossa.

6.2. Erikseen selvitettävät kysymykset

Svenska social- och kommunalhögskolan on Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan erillinen ruotsinkielinen yksikkö. Sen toiminta perustuu Helsingin yliopiston Svenska social- och kommunalhögskolan -nimisestä yksiköstä annettuun lakiin ja asetukseen. Tarkoituksena on, että Svenska social- och kommunalhögskolania koskevien säädösten uudistamista ryhdytään valmistelemaan heti yliopistolakia koskevan esityksen valmistuttua.

Helsingin yliopiston virkojen kelpoisuusvaatimukset on määritelty monissa eri asetuksissa, ja ne kaipaavat uudistamista ja yhdenmukaistamista. Näin ollen ne ehdotetaan kumottaviksi yliopiston lainsäädännön uudistamisen yhteydessä. Tarkoituksena on, että yliopistolakia koskevan esityksen valmistuttua ryhdytään valmistelemaan asetusta Helsingin yliopiston virkojen kelpoisuusvaatimuksista ja virkamiesten tehtävistä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1 luku. Yleiset säännökset

1.1. Laki Helsingin yliopistosta

Nimike. Voimassa olevan yliopistolain nimikkeenä on laki Helsingin yliopiston järjestysmuodon perusteista. Myös ehdotettu uusi laki sisältää hallitusmuodon 77 §:n 2 momentissa tarkoitetut järjestysmuodon perusteet, mutta selvyuden ja lyhyden vuoksi nimikkeeksi ehdotetaan laki Helsingin yliopistosta.

1 §. *Yliopiston tehtävä.* Yliopiston tehtävänmäärittely säilyy asiallisesti ennallaan. Sana-muotoa on kuitenkin tarkistettu niin, että se vastaa uusimpien korkeakouluista annettujen lakien mukaista tehtävänmäärittelyä. Ehdotusta valmisteltaessa harkittiin tehtävänmäärittelyyn otettavaksi myös, että yliopiston tehtävänä on saattaa tutkimustietoa kansalaisten ja koko yhteiskunnan käyttöön, mutta tämän on katsottava jo sinänsä johtuvan tieteen vapau-

desta, johon välttämättä liittyy tutkimustulosten julkisuus.

2 §. *Yliopiston kotipaikka.* Lainkohdassa ehdotetaan, että myös Helsingin yliopiston kotipaikasta säädetään muiden korkeakoulujen tapaan laissa. Kotipaikkana on Helsingin kaupunki, mutta yliopistolla voi olla toimintayksiköitä myös muilla paikkakunnilla.

3 §. *Yliopistoon kuuluminen.* Yliopistoon kuuluvat lainkohdan mukaan sen opettajat, tutkijat, muu henkilökunta ja opiskelijat. Säännös vastaa asiallisesti nykyistä yliopistolain 2 §:n 1 momenttia. Asetuksella säädetään tarkemmin, ketkä katsotaan opettajiksi, tutkijoiksi, muuhun henkilökuntaan kuuluviksi ja opiskelijoiksi.

4 §. *Yliopiston itsehallinto-oikeus.* Vaikka yliopiston itsehallinto-oikeus on säädetty pysyttäväksi jo hallitusmuodossa, ehdotetaan pykälään otettavaksi nykyisessäkin yliopistolaissa oleva säännös, jonka mukaan yliopistolla on itsehallinto-oikeus. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan selvyiden vuoksi otettavaksi viittaus hallitusmuodon 77 §:n 2 momentin säännöksen konsistorin kuulemisesta ennen yliopistoa koskevien säädösten antamista. Säännös korvaa nykyisen 4 §:n 2 momentin säännöksen, jonka mukaan hallituksen ei tule ratkaista yliopistoa koskevaa asiaa ennen kuin konsistorilla on ollut tilaisuus lausua siitä mielensä. Tämä säännös on periaatteessa laajentanut hallitusmuodossa säädettyä kuulemisvelvollisuutta, mutta toisaalta jo normaaliin hallintokäytäntöön kuuluu, että keskushallinnolle kuuluvat yliopiston asiat tulevat ratkaistaviksi yliopiston omasta esityksestä tai että niistä hankitaan yliopiston lausunto.

5 §. *Yliopiston erioikeudet.* Säännös vastaa asiallisesti nykyistä 3 §:ää. Laissa ehdotetaan kuitenkin mainittavaksi tärkeimmät yliopiston erioikeuksista, nimittäin almanakka- ja apteekkioikeus. Erioikeuksia ja niiden historiaa on selostettu yleisperustelujen jaksossa 2.4. Niitä koskevien säännösten antamisjärjestystä puolestaan käsitellään jäljempänä jaksossa 4.

6 §. *Opetuksen ja tutkimuksen vapaus.* Pykälä vastaa nykyisen yliopistolain 20 §:ää yliopiston opettajalla olevasta opetusvapaudesta. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että yliopistossa vallitsee paitsi opetuksen myös tutkimuksen vapaus. Pykälä on yhtä yliopiston keskeisintä toimintaperiaatetta koskevana siirretty lain alkuun.

7 §. *Vaalikollegio.* Ehdokkaat kanslerin toimeen esittää voimassa olevan yliopistolain 5 §:n 1 momentin mukaan valtioneuvostolle vaalikollegio, johon kuuluvat varsinaiset ja ylimääräiset professorit sekä apulaisprofessorit ja heidän vertaisensa opettajat ja virkamiehet. Rehtorin ja vararehtorit puolestaan valitsee voimassa olevan 6 §:n mukaan suuri konsistori, jonka jäsenenä ovat kaikki varsinaiset professorit.

Pykälässä ehdotetaan, että yliopistossa on erityinen vaalikollegio, joka sekä asettaa kansleriehdokkaat että valitsee rehtorin ja vararehtorin. Vaalikollegiolle ehdotetaan sellaista kokoonpanoa, että koko yliopistoyhteisö pääsee edustajiensa kautta osallistumaan kansleriehdokkaiden asettamiseen sekä rehtorin ja vararehtorien vaaliin. Samalla ehdotetaan luovuttavaksi professorien ja apulaisprofessorien pelkästään virka-asemaan perustuvasta osallistumisoikeudesta kansleriehdokkaiden vaaliin ja nykyisten varsinaisten professorien virka-asemaan perustuvasta oikeudesta osallistua rehtorin ja vararehtorien vaaliin. Vaalikollegioon kuuluvat ehdotuksen mukaan konsistorin ja tiedekuntaneuvostojen jäsenet ja varajäsenet. Tämä merkitsee, että vaaleihin osallistuisivat kaikkien yliopistoyhteisön jäsenten eli opettajien, tutkijoiden, muuhun henkilökuntaan kuuluvien ja opiskelijoiden edustajat.

Vaalikollegioon kuuluvista virkamiehistä säädettäisiin asetuksella. Alustavasti on suunniteltu, että näitä virkamiehiä olisivat hallintojohtaja ja erillisten laitosten johtajat.

Vaalikollegion koko riippuisi siitä, kuinka monta jäsentä kuhunkin tiedekuntaneuvostoon tulisi kuulumaan. Arvion mukaan vaalikollegioon kuuluisi 310—320 jäsentä. Vaikka vaalikollegio näin muodostuisikin melko suureksi, ei sen koko aiheuttaisi käytännön ongelmia, koska vaaleja suoritetaan verraten harvoin.

2 luku. Kansleri

8 §. *Kanslerin kelpoisuus ja nimittäminen.* Lainkohdan mukaan yliopistossa on kansleri, joka edistää tieteitä ja valvoo yliopiston etua ja toimintaa. Säännös vastaa voimassa olevan yliopistolain 5 §:n säännöksiä, joskin kanslerin yleistä tehtävänmäärittelyä on jonkin verran nykyaikaistettu.

Kanslerin kelpoisuusvaatimukset ehdotetaan säilytettäväksi ennallaan. Kanslerin tulee 2 mo-

mentin mukaan olla henkilö, joka on ansiokaasti toiminut tieteen tai yliopiston hyväksi.

Pykälän 3 momentin mukaan kanslerin nimittää tasavallan presidentti viideksi vuodeksi kerrallaan valtioneuvoston esityksestä kolmesta vaalikollegion suhteellisilla vaaleilla asettamasta ehdokkaasta, joten kanslerin toimikausi ja nimitystapa säilyy ennallaan lukuun ottamatta sitä, että vaalikollegion kokoonpano muuttuu. Suhteellisesta vaalista säädetään tarkemmin asetuksella, minkä lisäksi siitä voidaan tarvittaessa antaa yliopiston sisäisiä määräyksiä. Kanslerin 28 päivänä lokakuuta 1958 yliopiston suhteellisissa vaaleissa ja rehtorin vaalissa noudatettavasta menettelytavasta vahvistamien määräysten 2 ja 3 §:n mukaan kukin valitsija saa kansleriehdokkaiden vaalissa äänestää enintään kolmea ehdokasta, ja äänestyslipussa ensimmäiselle sijalle asetetulle luetaan yksi ääni, toiselle sijalle asetetulle puoli ääntä ja kolmanneksi asetetulle kolmannes ääntä.

9 §. *Kanslerin tehtävät.* Pykälän 1 momentissa luetellaan kanslerin tehtävät. Tarkoituksena on, että kanslerin tehtävistä säädetään laissa, ja toisin kuin nykyisen yliopistolain 6 §:ssä ehdotetussa momentissa on luoteltu nyt myös ne kanslerilla edelleen pysyvät tehtävät, joista nykyisin on säädetty yliopistolain ja -asetuksen muissa pykälissä. Kanslerin nykyisistä tehtävistä ehdotetaan osa siirrettäväksi konsistorille ja rehtorille sekä tiedekuntaneuvostoille. Kanslerin tehtävistä, jotka liittyvät professorin ja apulaisprofessorin virkojen täyttämismenettelyyn, säädettäisiin erikseen annettavassa laissa korkeakoulujen professorin ja apulaisprofessorin viran täyttämisestä.

Momentin 1 kohta on voimassa olevien säännösten mukainen.

Momentin 2 kohdan mukaan kansleri vahvistaa yliopiston johtosäännöt ja muut vastaavat yleiset määräykset, kun ne nykyisten säännösten mukaan ovat kanslerin annettavia. Lakiehdotuksen 12 §:n 4 kohdan mukaan johtosäännöt ja määräykset hyväksyy konsistori.

Momentin 3 kohdan mukaan kansleri nimittää hallintojohtajan, apulaisprofessorin ja erillisen laitoksen johtajan sekä dosentit. Kanslerin nimitettäviä eivät näin ollen olisi nykyisen yliopistoasetuksen 27 §:n 2 momentissa mainituista virkamiehistä esimerkiksi muut rehtorinviraston virkamiehet kuin hallintojohtaja eivätkä kirjastonhoitajat ja lehtorit. Ehdotetun 19 §:n mukaan muiden opettajien kuin professorien, apulaisprofessorien ja dosenttien nimit-

täminen siirtyy tiedekunnalle. Siitä, mikä viranomainen täyttää muut virat, säädettäisiin asetuksella. Nimitysvaltaa voitaisiin uskoa esimerkiksi konsistorille ja rehtorille sekä mahdollisesti myös erillisten laitosten johtokunnille.

Momentin 4 kohdassa on viittaus lakiehdotuksen 33 §:ään, jossa säädetään mahdollisuudesta tehdä kanslerille kirjallinen muistutus. Myös lakiehdotuksessa korkeakoulun professorin ja apulaisprofessorin viran täyttämisestä ehdotetaan valitusmenettely korvattavaksi kanslerille tehtävällä muistutuksella. Kanslerilta ei muutoinkaan enää voisi hakea muutosta valittamalla, vaan lakiehdotuksen 32 §:n mukaan valitus yliopiston päätöksestä tehtäisiin korkeimmalle hallinto-oikeudelle.

Momentin 5 kohta, jonka mukaan kansleri myöntää luvan promootion toimeenpanemiseen, on nykyisen lainsäädännön mukainen. Säännös kanslerin luvasta sisältyy nykyisin yliopistoasetuksen 92 §:n 2 momenttiin.

Nykyisen yliopistolain 5 §:n 2 momentin mukaan myös vuotuisen opetussuunnitelman vahvistaminen kuuluu kanslerille. Lakiehdotuksessa ei ole vastaavaa säännöstä, vaan opetussuunnitelman vahvistamisesta säädettäisiin asetuksella. Tarkoituksena on, että kunkin tiedekunnan opetussuunnitelman vastaisuudessa vahvistaisi tiedekuntaneuvosto.

Pykälän 2 momentti sisältää nykyistä 5 §:n 4 momenttia vastaavan säännöksen, jonka mukaan kanslerilla on oikeus olla läsnä ja käyttää puhevaltaa valtioneuvostossa yliopistoa koskevaa asiaa käsitellessä.

3 luku. Yliopiston hallintoelimet

10 §. *Yliopiston hallintoelimet.* Pykälä sisältää yleissäännöksen yliopiston hallintoelimistä. Yliopiston yleistä hallintoa hoitavat 1 momentin mukaan konsistori ja rehtori. Säännöksen mukaan keskushallinnossa on suuren ja pienen konsistorin sijasta ainoastaan yksi päätösvaltaa käyttävä hallintoelin, konsistori, joka lähinnä vastaa nykyistä pientä konsistoria. Myös suuri konsistori olisi 13 §:n mukaan edelleen olemassa, mutta sillä ei olisi varsinaista päätösvaltaa.

Tiedekunnan hallintoa hoitavat 2 momentin mukaan tiedekuntaneuvosto ja dekaani. Tiedekuntaneuvosto korvaa ehdotuksen mukaan nykyisen päättävänä viranomaisena toimivan tiedekunnan, joten nimitys tiedekunta tarkoittaa

vastedes vain yliopiston tieteenalajaon mukaisista tutkimus- ja opetusyksiköistä. Yliopiston tutkimuksen ja opetuksen perusyksiköksi on käytännössä muodostunut tiedekuntaan kuuluva laitos, joskaan kaikkia oppiaineita varten ei ole perustettu laitosta. Laitosten asema yliopistossa on kuitenkin muodostunut niin merkittäväksi, että laitosten olemassaolon on katsottava kuuluvan yliopiston järjestysmuodon perusteisiin, joista säädetään lailla. Momentissa on viittaussäännös 22 §:n säännökseen tiedekunnan laitoksista.

Lakiehdotuksen 22 §:ssä edellytetään, että tiedekuntaan kuuluvassa laitoksessa on monijäseninen hallintoelin, mutta sen nimestä ja kokoonpanosta säädettäisiin asetuksella. Sen sijaan nyt esillä olevan pykälän 3 momentissa säädetään, että konsistorin alaisen erillisen laitoksen hallintoa hoitavat johtokunta ja johtaja, joten erillisellä laitoksella tulisi suoraan lain nojalla olla monijäsenisenä hallintoelimenä johtokunta.

Yliopiston itsehallintoon kuuluu, että sen päätösvalta sen itsensä ratkaistavissa asioissa kuuluu yliopistoyhteisön jäsenille. Tästä syystä pykälän 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että monijäsenisen hallintoelimen jäsenenä voi olla vain yliopistoon kuuluva täysivaltainen henkilö. Täysivaltaisuuksien vaatimus on välttämätön siitä syystä, että yliopiston hallintoelinten jäsenet toimivat virkavastuulla.

Koska konsistorin alaiset erilliset laitokset usein palvelevat myös muita kuin pelkästään yliopiston omia tarpeita ja koska monilla niistä on myös valtakunnallisia tehtäviä, ehdotetaan 4 momentissa lisäksi säädettäväksi, että erillisen laitoksen johtokunnan jäsenistä enintään puolet voi kuitenkin olla yliopistoon kuulumattomia henkilöitä. Yliopiston itsehallinnosta on katsottava seuraavan, että yliopiston ulkopuoliset eivät saa muodostaa johtokunnan enemmistöä. Laitoksen hallintoelimen kokoonpanoa tarkemmin järjestettäessä on myös huolehdittava siitä, etteivät yliopistoon kuulumattomat esimerkiksi puheenjohtajan ratkaisevan äänen kautta voi saada myöskään tosiasiallista enemmistöä johtokunnassa. Johtokunnan jäsenet määrää 12 §:n 5 kohdan mukaan konsistori.

4 luku. Yliopiston yleinen hallinto

11 §. *Konsistorin kokoonpano.* Kuten edellä on todettu, yliopiston keskushallinnossa on

ehdotuksen mukaan vain yksi päätösvaltaa käyttävä monijäseninen hallintoelin, konsistori. Hallinnon sujuvuus edellyttää, ettei tämä hallintoelin ole kooltaan liian suuri, mutta toisaalta on tärkeätä turvata siinä kaikkien tiedekuntien ja kaikkien yliopistoon kuuluvien edustus.

Konsistorin samoin kuin tiedekuntaneuvostojen kokoonpanosta on yliopistoyhteisön piirissä ollut erimielisyyttä. Esitetyt eri näkökannat on pyritty sovittamaan esitystä laadittaessa yhteen niin, että professoreilla olisi edelleen huomattava osuus yliopiston hallintoelimissä, mutta he eivät kuitenkaan yksin muodostaisi niissä ehdotonta enemmistöä. Ehdotuksen mukaan konsistorissa tehtävänsä perusteella jäseninä olevista henkilöistä rehtori ja vararehtori olisi valittava vakinaisista professoreista, mutta sen sijaan dekaaniksi voitaisiin valita myös apulaisprofessori. Professoreista valittavilla rehtorilla ja vararehtoreilla sekä professoreista tai apulaisprofessoreista valittavilla dekaaneilla olisi ehdotuksen mukaan 11 konsistorin 23 jäsenpaikasta.

Muista 12 jäsenestä muut opettajat kuin professorit ja apulaisprofessorit valitsevat keskuudesta kolme, muu henkilökunta keskuudesta kolme ja ylioppilaskunnan päätösvaltaa käyttävä toimielin opiskelijoiden keskuudesta kuusi. Helsingin yliopiston ylioppilaskunnasta ja osakunnista annetun asetuksen mukaan tämä toimielin on ylioppilaskunnan jäsenten suhteellisilla vaaleilla valitsema edustajisto. Konsistorin vaaleista säädettäisiin tarkemmin asetuksella.

12 §. *Konsistorin tehtävät.* Pykälässä säädetään konsistorin tehtävistä. Merkittävin muutos verrattuna pienen konsistorin nykyiseen asemaan on, että konsistori ei enää olisi yliopiston yleishallintoviranomainen eli se viranomainen, jolle kuuluvat kaikki ne asiat, joita ei ole säädetty minkään muun viranomaisen käsiteltäviksi ja ratkaistaviksi. Ehdotuksen mukaan yleishallintoviranomaisena olisi rehtori. Tästä huolimatta konsistori olisi edelleen yliopiston keskeisin ja tärkein hallintoelin, ja erilaisten juoksevien asioiden siirtäminen muille viranomaisille itse asiassa korostaa konsistorin merkitystä.

Lainkohdassa luetellaan vain keskeisimmät tehtävät, joiden lisäksi myös asetuksella voidaan säätää asioita konsistorin käsiteltäviksi ja ratkaistaviksi. Pykälässä lueteltujen tehtävien lisäksi konsistori antaa hallitusmuodon 77 §:n

2 momentissa tarkoitetut lausunnot yliopistoa koskevista laeista ja asetuksista. Lakiehdotuksen 18 §:n 1 momentin mukaan konsistori myös päättää kunkin tiedekuntaneuvoston jäsenen määrän ja 22 §:n 2 momentin mukaan tiedekuntaan kuuluvien laitosten muodostamisesta. Lakiehdotuksen 35 §:n 1 momentin mukaan konsistori asettaa oikeusturvalautakunnan.

Nykyisin pieni konsistori nimittää kaikki ne yliopiston virkamiehet, joiden nimittäminen ei kuulu tasavallan presidentille tai kanslerille, tiedekunnan nimitettäviä tiedekuntasiihteeriä ja taloustoimikunnan nimitettäviä ”palvelusmiehiä” lukuun ottamatta. Tarkoituksena on, että konsistori vastaisuudessa nimittäisi lähinnä vain eräät keskushallinnon virkamiehet, kun taas opettajien ja tutkijoiden nimityksiä siirrettäisiin tiedekunnalle ja erilliselle laitokselle ja muuhun henkilökuntaan kuuluvien nimityksiä rehtorille ja hallintovirastolle.

Ehdotetun 12 §:n mukaan kuuluvat keskeiset yliopiston toimintaa ja taloutta sekä niitä koskevia suunnitelmia koskevat asiat konsistorille.

13 §. *Suuri konsistori.* Ehdotuksen mukaan yliopistossa on edelleen suuri konsistori, mutta se ei käytä varsinaista päätösvaltaa, vaan sen tehtävänä on edistää tieteenalojen välistä yhteistoimintaa ja ylläpitää akateemisia perinteitä yliopistossa. Tarkoituksena on, että suuri konsistori kokoontuisi, kun professori astuu juhallisesti virkaansa. Muutoinkin sillä olisi edelleen yliopiston traditioihin kuuluvia seremoniallisia tehtäviä.

Suureen konsistoriin kuuluvat nykyisin yliopiston varsinaiset professorit. Ehdotuksen mukaan sen muodostaisivat yliopiston vakinaiset professorit, joilla tarkoitetaan virkaan nimitettyjä professoreita viran laatuun katsomatta. Näin ollen konsistoriin kuuluisivat nykyisiä varsinaisen professorin ja henkilökohtaisen ylimääräisen professorin virkoja vastaavien virkojen haltijat. Varsinaisen professorin virka muuttuu voimaannanolain 3 §:n mukaisesti yliopistolain voimaan tullessa professorin viraksi ja silloin avoinna oleva tai myöhemmin avoimeksi tuleva henkilökohtainen ylimääräisen professorin virka alaltaan vaihtuvaksi sopimuspalkkaiseksi professorin viraksi. Tämä merkitsee sitä, että konsistorin jäsenenä uuden yliopistolain voimaasaolon alkuvuosina on peruspalkkaisia professoreita, sopimuspalkkaisia professoreita ja ennen lain voimaantuloa nimi-

tettyjä henkilökohtaisia ylimääräisiä professoreja.

14 §. *Rehtorin ja vararehtorien valitseminen.* Kuten 7 §:n perusteluissa on mainittu, rehtorin ja vararehtorien vaali ehdotetaan siirrettäväksi professorien muodostamalta suurelta konsistorilta vaalikollegiolle, jossa on kaikkien yliopistoyhteisön jäsenten edustajia. Kun rehtori ja vararehtorit on nykyisin valittava varsinaisista professoreista, valittaisiin heidät ehdotuksen mukaan vakinaisista professoreista. Tämän mukaisesti vaalikelpoisia olisivat paitsi nykyisiä varsinaisten professorien virkoja myös nykyisiä henkilökohtaisia ylimääräisen professorin virkoja vastaavien virkojen haltijat. Vastaavasti kuin voimassa olevassa laissa ehdotetaan säädettäväksi, että rehtori tai jompikumpi vararehtoreista on valittava niistä professoreista, joiden virka on perustettu ruotsinkielistä opetusta varten.

Rehtorin ja vararehtorien toimikausi ja vaalissa noudatettava menettely säilyisivät ennallaan. Lakiin ehdotetaan otettavaksi myös säännös, jonka mukaan rehtori ja vararehtorit valitaan kukin erikseen. Nykyisin tästä on määrätty kanslerin vahvistamissa määräyksissä yliopiston suhteellisissa vaaleissa ja rehtorin vaalissa noudatettavasta menettelytavasta.

15 §. *Rehtorin ja vararehtorien tehtävät.* Pykälän 1 momentti vastaa voimassa olevan yliopistolain 7 §:ää, joskin sen sanamuotoa on tarkistettu uusimmissa korkeakoululaeissa noudatetun sanamuodon mukaisesti. Momentin mukaan rehtori johtaa vararehtorien avustamana yliopiston toimintaa.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että rehtori käsittelee ja ratkaisee yliopiston yleistä hallintoa koskevat asiat, jollei laissa tai asetuksessa toisin säädetä. Tämän säännöksen mukaan yliopiston yleishallintoviranomaisena olisi vastedes rehtori, kun tämä asema nykyisin kuuluu pienelle konsistorille. Tarkoituksena on, että konsistori käsittelee ja ratkaisee periaatteellisesti tärkeät asiat ja asettaa suuntalinjat yliopiston toiminnalle kun taas rehtori hoitaa hallintoviraston avustamana käytännön hallintoasiat. Momentissa käytetty ilmaus ”yleistä hallintoa koskevat asiat” korostaa epäsuorasti tiedekuntien ja dekaanien asemaa opetus- ja tutkimusasioita hoitavina viranomaisina. Ehdotuksen mukaan opetusta ja tutkimusta koskevia asioita siirretään yliopiston keskushallinnolta tiedekuntaneuvostolle ja dekaaneille.

16 §. *Hallintovirasto.* Voimassa olevassa yliopistolaissa ei mainita yliopiston rehtorinvirastoa, vaan rehtorinvirastosta on säädetty yliopistoasetuksen 13 ja 14 luvussa. Käytännössä rehtorinviraston merkitys yliopiston hallinnossa on varsinkin viime vuosikymmeninä kasvanut, ja vaikka rehtorinviraston virkamiehillä nykyisen lainsäädännön vuoksi on vain poikkeustapauksessa itsenäistä ratkaisuvalltaa, vastaa rehtorinvirasto käytännössä muiden korkeakoulujen hallintovirastoja, jotka näistä korkeakouluista annetuissa laeissa ja asetuksessa on määritelty omaksi viranomaiseksi. Rehtorinviraston asemaa on myös korostanut se, että yliopistossa on yliopistoasetuksen voimassa olevassa 112 §:n 2 momentissa mainitun rehtorinviraston kansliapäällikkönä olevan yliopiston sihteerin asemesta ollut vuodesta 1970 hallintojohtaja. Hallintojohtajan kelpoisuusehdoista ja tehtävistä säädetään Helsingin yliopiston eräiden hallinnon virkojen lakkauttamisesta ja perustamisesta annetussa asetuksessa (126/70).

Ehdotuksen mukaan rehtorinvirasto muutuisi hallintovirastoksi, ja sen olomassaolostista ja tehtävistä samoin kuin siitä, että viraston päällikkönä on hallintojohtaja, ehdotetaan säädettäväksi laissa. Nämä säännökset sisältyvät kyseisen pykälän 1 ja 2 momenttiin. Ehdotuksen mukaan hallintoviraston tehtävänä on huolehtia konsistorin ja rehtorin toimivaltaan kuuluvien asioiden valmistelusta ja esittelystä sekä päätösten voimaannpanosta. Pykälän 3 momentin mukaan rehtorin toimivaltaan kuuluvan asian siirtämisestä hallintojohtajan tai hallintoviraston muun virkamiehen ratkaistavaksi säädetään asetuksella. Säännös täydentää 15 §:n 2 momentin säännöstä rehtorin yleisestä toimivallasta yliopiston yleistä hallintoa koskevissa asioissa.

5 luku. Tiedekunnat ja niiden hallinto

17 §. *Tiedekunnat.* Pykälässä luetellaan yliopiston tiedekunnat, joita ehdotuksen mukaan on kahdeksan. Filosofisen tiedekunnan kolme osastoa, jotka nykyisinkin toimivat käytännössä itsenäisinä tiedekuntina, ehdotetaan muutettaviksi varsinaisiksi tiedekunniksi. Historiallis-kielitieteellisen osaston tilalle tulee humanistinen tiedekunta, matemaattis-luonnontieteellisen osaston tilalle matemaattis-luonnontieteel-

linen tiedekunta ja kasvatustieteiden osaston tilalle kasvatustieteellinen tiedekunta.

18 §. *Tiedekuntaneuvoston kokoonpano.* Tiedekunnan jäseninä sen toimiessa päättävänä viranomaisena ovat voimassa olevan lain mukaan sen varsinaisen professorin virkojen ja kiinteiden ylimääräisen professorin virkojen haltijat sekä näitä virkoja hoitamaan määrätty henkilöt. Pykälässä mainitut kiinteät ylimääräisen professorin virat on muutettu varsinaisen professorin viroiksi. Tiedekuntaneuvoston kokoonpanoa ehdotetaan verrattuna nykyiseen tiedekunnan kokoonpanoon muutettavaksi niin, että sen jäsenistössä olisivat edustettuina kaikki tiedekunnan opettajat, tutkijat, muuhun henkilökuntaan kuuluvat ja opiskelijat. Toisaalta ehdotetaan, etteivät kaikki tiedekunnan professorit olisi pysyvinä jäseninä tiedekuntaneuvostossa.

Tiedekuntaneuvoston jäsenet valitaan yliopiston piirissä toimitettavilla vaaleilla. Koska tiedekunnat ovat erikokoisia, ehdotetaan, että tiedekuntaneuvoston jäsenmäärä olisi 11, 19 tai 27. Konsistori päättäisi neuvostojen jäsenmääristä.

Ehdotuksen mukaan tiedekuntaneuvoston jäsenistä valitsevat keskuudestaan professorit ja apulaisprofessorit 5, 9 tai 13, muu henkilökunta 3, 5 tai 7 ja opiskelijat samoin 3, 5 tai 7. Ehdotuksessa on tiedekuntatasolla rinnastettu toisiinsa professorit ja apulaisprofessorit, koska molemmat ryhmät edustavat korkeaa tieteellistä pätevyyttä.

Tiedekuntaneuvoston puheenjohtajana toimii 1 momentin mukaan dekaani. Dekaanin samoin kuin varadekaanin valitsee 20 §:n mukaan tiedekuntaneuvosto neuvostoon kuuluvien vakinaisten professorien ja apulaisprofessorien joukosta.

Lakiehdotuksen 24 §:n 2 momentin mukaan opintosuorituksen arvosteluun saavat osallistua vain ne jäsenet ja varajäsenet, joilla on samantasoinen opintosuoritus. Vastaavaa rajoitusta ei sen sijaan ehdoteta virkojen täyttämiseen, vaan tiedekuntaneuvoston kaikki jäsenet voisivat osallistua myös kaikkiin professorin ja apulaisprofessorin viran täyttämiseen ja dosen nimitykseen liittyviin päätöksiin. Riittävän tieteellisen asiantuntemuksen turvaamiseksi virantäyttöasioissa ehdotetaan pykälän 3 momentissa, että käsiteltäessä 19 §:n 3 kohdassa tarkoitettuja asioita eli professorin ja apulaisprofessorin viran täyttämistä ja dosen nimityksiä, tiedekuntaneuvostoon kuuluvat

dekaanin ja muiden valittujen jäsenten lisäksi tiedekunnan kaikki vakinaiset ja virkaatoimittavat professorit eli kaikkien nykyisiä varsinaisen ja henkilökohtaisia ylimääräisen professorin virkoja vastaavien virkojen haltijat ja hoitajat.

19 §. *Tiedekuntaneuvoston tehtävät.* Pykälässä ehdotetaan lueteltavaksi vain tiedekuntaneuvoston tärkeimmät tehtävät, minkä lisäksi asetuksella säädettäisiin asioita tiedekuntaneuvoston käsiteltäviksi ja ratkaistaviksi. Olennaisin muutos verrattuna nykyisiin tiedekunnan tehtäviin on se, että tiedekuntaneuvosto nimitää pykälän 5 kohdan mukaan tiedekunnan muut opettajat kuin professorit, apulaisprofessorit ja dosentit. Tämän mukaisesti esimerkiksi lehtorien ja assistenttien virat tulevat tiedekuntaneuvoston täytettäväksi.

20 §. *Dekaanin ja varadekaanin valitseminen.* Voimassa olevan lain mukaan dekaanin ja varadekaanin valitsee tiedekunta varsinaisista professoreista kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Ehdotetun pykälän mukaan dekaanin ja varadekaanin valitsee tiedekuntaneuvosto neuvostoon kuuluvien vakinaisten professorien ja apulaisprofessorien joukosta. Pykälässä ehdotettua järjestelmää on lähemmin perusteltu jo edellä 18 §:n perusteluissa.

21 §. *Dekaanin tehtävät.* Vastaavasti kuin rehtorin tehtävistä myös dekaanin tehtävistä ehdotetaan lakiin otettavaksi vain yleissäännös. Pykälän 1 momentin mukaan dekaani johtaa ja valvoo tiedekunnan toimintaa. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan dekaanille uskottavaksi yleinen toimivalta tiedekunnan asioissa niin että dekaani käsittelee ja ratkaisee tiedekunnalle kuuluvat asiat, jollei laissa tai asetuksessa toisin säädetä. Tiedekuntaneuvoston ja dekaanin tehtävienjako olisi samanlainen kuin konsistorin ja rehtorin: neuvosto käsittelee ja ratkaisee laissa mainitut ja asetuksella säädettävät periaatteellisesti tärkeät asiat muiden asioiden jäädessä dekaanin käsiteltäviksi ja ratkaistaviksi.

22 §. *Tiedekunnan laitokset.* Kuten edellä on mainittu, tiedekuntiin kuuluvat laitokset ovat käytännössä muodostuneet tutkimuksen ja opetuksen perusyksiköiksi. Tästä syystä laitosten olemassaolosta tulisi yliopiston järjestysmuodon perusteisiin kuuluvana kysymyksenä säätää laissa. Laitoksia ei kuitenkaan ehdoteta pakollisiksi, vaan yliopistossa voisi olla edelleen myös laitoksiin järjestäytymättömiä oppiaineita. Tämän mukaisesti ehdotetaan pykälän

1 momentissa säädettäväksi, että tiedekunnassa voi olla yhden tai useamman opetus- ja tutkimusalan muodostamia laitoksia opetuksen ja tutkimuksen järjestämistä varten.

Laitoksia on nykyisin noin 160. Laitosten suuren määrän takia ei ole tarkoituksenmukaista, että laitosjaosta säädettäisiin laissa taikka asetuksessa. Myös tutkimus- ja opetushallinnon joustavuuden kannalta on tarkoituksenmukaista, että laitosten tarkistaminen olisi verraten yksinkertaista. Tämän vuoksi ehdotetaan 2 momentissa säädettäväksi, että laitosten muodostamisesta päättää konsistori. Helsingin yliopistossa on nykyisin liian monia laitoksia ja laitokset ovat usein epätarkoituksenmukaisen pieniä.

Laitoksen hallinnosta ehdotetaan lakiin otettavaksi säännös, jonka mukaan laitoksen monijäsenisessä hallintoelimestä tulee olla edustettuina laitoksen opettajat, tutkijat, muu henkilökunta ja opiskelijat siten kuin asetuksella säädetään. Tarkoitus on säätää asetuksella, että mainitut ryhmät ovat edustettuina laitoksen hallintoelimestä soveltuvin osin samassa suhteessa kuin tiedekuntaneuvostossa. Pykälän 3 momentista kuitenkin seuraa, että laitoksessa tulee olla monijäseninen hallintoelin.

6 luku. Kirjasto ja muut erilliset laitokset

23 §. *Kirjasto ja muut erilliset laitokset.* Lainkohdan mukaan yliopistossa on kirjasto ja myös muita erillisiä laitoksia. Tarkoituksena on, että asetuksella säädettäisiin, mitä erillisiä laitoksia yliopistossa on. Erillisen laitoksen hallintoa hoitavat lakiehdotuksen 10 §:n 3 momentin mukaan johtokunta ja johtaja, ja johtokunnan jäsenistä voi 10 §:n 4 momentin mukaan enintään puolet olla yliopistoon kuulumattomia henkilöitä. Johtokunnan tarkemmasta kokoonpanosta säädettäisiin asetuksella tai määrättäisiin johtosäännöllä. Koska yliopiston kirjasto ehdotetun 23 §:n 1 momentin mukaan on yksi erillisistä laitoksista, on myös sillä 10 §:n 3 momentin mukaan johtokunta. Ylikirjastonhoitaja toimisi kirjaston johtajana. Voimassa olevan yliopistoasetuksen 108 §:n mukaan kirjastoa hoitaa ja johtaa laitokselle annetun ohjesäännön mukaisesti ylikirjastonhoitaja kirjastonhoitajien ja alikirjastonhoitajien avustuksella.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että yliopiston kirjaston tehtävä Suomen kansalliskir-

jastona vahvistetaan laissa. Momentissa on lisäksi viittaus vapaakappalelakiin. Muutoin kirjaston tehtävistä säädetään asetuksella.

7 luku. Päätöksenteko

24 §. *Päätöksenteko.* Vaikka nykyiset suuri ja pieni konsistori ja tiedekunnat ovat kollegiaalisia viranomaisia, noudatetaan niissä voimassa olevan yliopistolain 11 ja 14 §:n mukaisesti useimmissa asioissa niin sanottua parlamentaarista äänestystapaa. Kollegiaalista äänestystapaa eli monijäsenisessä tuomioistuimessa noudatettavaa menettelyä, josta säädetään oikeudenkäymiskaaren 23 luvussa, noudatetaan käsiteltäessä viran täyttämistä, matka- tai muun apurahan antamista tai muuta näihin verrattavaa asiaa.

Myös ehdotetun 24 §:n 1 momentin mukaan yliopiston monijäsenisessä hallintoelimessä muut kuin vaaliasiat ratkaistaan erimielisyyden sattuessa yksinkertaisella äänten enemmistöllä, ja äänten mennessä tasan voittaa se mielipide, jota puheenjohtaja on kannattanut. Säännöksellä tarkoitetaan niin sanottua parlamentaarista äänestystapaa, jossa useista ratkaisuehdotuksista äänestetään asettamalla aina kaksi vastakkain ja käyttämällä sellaisia äänestysesityksiä, joihin voidaan vastata *jaa* tai *ei*. Ehdotetun 1 momentin mukaan äänestettäessä viran täyttämistä tai opiskelijan oikeusturvaa koskevasta asiasta noudatetaan kuitenkin samaa menettelyä kuin monijäsenisessä tuomioistuimessa.

Tieteellisen asiantuntemuksen turvaamiseksi opintosuoritusten arvostelussa ehdotetaan 2 momentissa säädettäväksi, että opintosuoritusten arvosteluun saavat osallistua vain ne jäsenet, joilla on samantasoinen opintosuoritus.

Pykälän 3 momentissa säädetään vaalista, johon säännöksessä rinnastetaan myös johonkin tehtävään määrääminen. Määräämiseksi ei kuitenkaan katsota viran täyttämistä, josta 1 momentin mukaan äänestetään kollegiaalisesti. Valittaessa tai määrättäessä yksi henkilö vaali toimitetaan ehdotetun 3 momentin mukaan enemmistövaalina, mutta valituksi tuleminen edellyttää yli puolta annetuista äänistä. Jos kukaan ei ensimmäisellä kerralla saa yli puolta äänistä, on toimitettava uusi vaali kahden eniten ääniä saaneen kesken.

Jos taas valittavia on useampia kuin yksi, on noudatettava suhteellista vaalitapaa. Suhteelli-

sesta vaalista säädetään tarkemmin asetuksella, minkä lisäksi siitä voidaan tarvittaessa antaa yliopiston sisäisiä määräyksiä. Yliopiston suhteellisissa vaaleissa ja rehtorin vaalissa noudatettavasta menettelytavasta vuonna 1958 vahvistettujen määräysten 7 §:n mukaan menettelyään muissa suhteellisissa vaaleissa kuin kanslerihdokkaista sekä dekaania ja varadekaania valittaessa siten, että kukin valitsija antaa äänensä niin monelle henkilölle kuin vaalissa on valittava, jolloin valitsijan ensimmäiseksi asettama saa yhden äänen ja muut järjestyssijaansa vastaavan osan yhdestä äänestä. Asetuksella on tarkoitus säätää, että yliopistossa edelleen sovelletaan samantapaista vaalitapaa.

8 luku. Opettajat ja opiskelijat

25 §. *Opettajat.* Lainkohdassa on eräitä säännöksiä professoreista, apulaisprofessoreista ja dosenteista. Valtion virkamieslain säätämisen yhteydessä annetulla lailla (754/86) muutettiin hallitusmuodon 65 §:n 1 momenttia siten, etteivät valtion virkatyypit enää kuulu menosäännön perusteisiin, joista momentin aikaisemman sanamuodon mukaan oli säädettävä lailla. Hallitusmuodon mukaan virkoja voidaan nykyisin perustaa tulo- ja menoarvion rajoissa niin kuin siitä lailla säädetään. Nämä lainsäännökset on annettu valtion virkamieslailla. Vaikka yliopiston virkatyyppejä ei muutosten takia enää ole tarpeen luetella yliopistolaissa, ehdotetaan lainkohdassa mainittavaksi tärkeimmät opettajat.

Pykälän 1 momentin mukaan yliopistossa on professorin ja apulaisprofessorin virkoja, joiden täyttämistä säädetään erikseen. Näiden virkojen täyttämistä on laadittu erillinen hallituksen esitys, joka annetaan samalla kertaa tämän esityksen kanssa. Pykälän 2 momentin mukaan alaltaan vaihtuva professorin virka voidaan täyttää määräajaksi siten kuin asetuksella säädetään.

Voimassa olevan yliopistolain 2 §:n 2 momentin mukaan yliopistossa on varsinaisen ja ylimääräisen professorin virkoja, jotka kumppaisetkin ovat kiinteitä tai henkilökohtaisia. Yliopistossa ei nykyisin ole henkilökohtaisia varsinaisen professorin virkoja eikä kiinteitä ylimääräisen professorin virkoja. Ehdotetun lainkohdan mukaan ei yliopistossa enää olisi myöskään varsinaisen professorin virkoja eikä henkilökohtaisia ylimääräisen professorin vir-

koja, vaan professorin virkoja, joista osa voisi olla alaltaan vaihtuvia. Voimaannpanolakiehdotuksen 3 §:n mukaan varsinaisen professorin virat muuttuvat uuden yliopistolain voimaan tullessa professorin viroiksi. Vastaavasti henkilökohtaiset ylimääräisen professorin virat muuttuvat alaltaan vaihtuviksi sopimuspalkkaisen professorin viroiksi sitä mukaa kuin ne tulevat avoimiksi.

Nykyisen yliopistolain 2 §:n 2 momentin mukaan yliopistossa on myös dosentin toimia. Yliopistoasetuksen 64 §:n mukaan dosentilla on, tiedekunnalle ilmoituksen tehtyään, oikeus pitää julkisia ja yksityisiä luentoja ja antaa muuta opetusta. Dosentit nimittää asetuksen 27 §:n 2 momentin mukaan kansleri asianomaisen tiedekunnan esityksestä. Siitä, että tiedekunta tekee esitykset dosenttien nimittämisestä, on säädetty lain tasolla, yliopistolain 14 §:n 1 momentissa. Dosentin kelpoisuusehdoista ja nimittämismenettelystä säädetään yliopistoasetuksen 43 §:ssä.

Dosenttiopetuksella on tärkeä merkitys yliopistossa annettavan opetuksen tieteellisen tason ja yliopistossa vallitsevan opetusvapauden kannalta. Dosenttijärjestelmän puitteissa tieteellistä luento-opetusta antavat toisaalta yliopistossa toimivat tieteellisesti pätevoityneet nuoremmat opettajat ja tutkijat sekä toisaalta yliopiston ulkopuolella yhteiskunnan eri tehtävissä toimivat tohtorit. Kummankin ryhmän panos omalta osaltaan syventää ja avartaa yliopistossa annettavaa opetusta.

Hallitus katsoo, että dosenttijärjestelmä tulee säilyttää yliopistossa, minkä vuoksi pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että yliopistossa on dosentteja. Dosenteista säädetään myös lakiehdotuksen 9 §:n 1 momentin 3 kohdassa, jonka mukaan kansleri nimittää dosentin, ja 19 §:n 3 kohdassa, jonka mukaan tiedekuntaneuvosto käsittelee dosentin nimittämistä koskevat asiat, sekä 27 §:n 5 momentissa, jonka mukaan dosentti saa itse valita opetuskielensä.

Koska, kuten edellä on todettu, yliopiston eri opettajanvirkoja ei enää ole tarpeen luetella laissa, ehdotetaan pykälän 4 momentiksi otettavaksi vain viittaussäännös, jonka mukaan muista yliopiston opettajista kuin professoreista, apulaisprofessoreista ja dosenteista säädetään asetuksella.

26 §. *Opiskelijat.* Yliopistoon opiskelijaksi pääsyn edellytyksistä säädetään nykyisin yliopistoasetuksen 96 §:ssä. Säännös on yliopis-

ton kannalta niin keskeinen, että se ehdotetaan otettavaksi lakiin. Ehdotetun pykälän 1 momentti vastaa asiallisesti voimassa olevia säännöksiä.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että yliopisto päättää opiskelemaan otettavien uusien opiskelijoiden määrästä. Säännös vastaa asiallisesti nykyistä käytäntöä, mutta muodollisesti ottaen se merkitsee periaatteellista muutosta. Voimassa olevaa yliopistolakia ja -asetusta säädettäessä oli nimittäin vielä periaatteellisenä lähtökohtana, että ylioppilastutkinnon suorittaminen sinänsä oikeutti pääsemään opiskelijaksi yliopistoon; alunperin ylioppilastutkinto onkin ollut Helsingin yliopiston pääsyttutkinto. Tätä periaatteesta vapaata pääsyä Helsingin yliopistoon on kuitenkin käytännön syistä jouduttu rajoittamaan niin sanotulla *numerus clausus* -järjestelmällä.

Nykyisin voimassa olevasta numerus clausus -järjestelmästä säädetään opiskelijain määrän rajoittamisesta Helsingin yliopistossa vuonna 1962 annetulla asetuksella, jonka mukaan pieni konsistori voi tiedekunnan esityksestä määrätä niiden opiskelijain enimmäisluvun, jotka saavat aloittaa opintonsa tiedekunnassa taikka sen jossakin oppiaineessa tai aineryhmässä. Jos opiskelijoita ilmoittautuu yli vahvistetun enimmäisluvun, tiedekunta toimittaa asetuksen mukaan valinnan hakijoiden todistusten tai todistusten ja pääsykokeen perusteella. Käytännössä eri tiedekuntiin taikka oppiaineisiin tai aineryhmiin on harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta ollut enemmän pyrkijöitä kuin konsistorin päättämiä aloituspaikkoja.

Koska yliopistoon otettavien opiskelijoiden määrän rajoittamisesta on käytännössä muodostunut sääntö eikä poikkeus, on asianmukaista, että tämä otetaan huomioon uusien säännöksiä laadittaessa. Ehdotetun 2 momentin mukaan opiskelemaan otettavien uusien opiskelijoiden määrä vahvistetaan aina etukäteen. Säännöksessä myös vahvistetaan se, että opiskelijoiden määrästä päättää edelleenkin yliopisto itse.

Opiskelijain määrän rajoittamisesta annetun asetuksen 1 §:n 2 momentin mukaan on opiskelijamäärää rajoitettaessa ollut huolehdittava siitä, että yliopistossa voidaan kouluttaa riittävä määrä ruotsin kieltä taitavia henkilöitä maan tarpeisiin, ja asetuksen mukaan on tarvittaessa voitu vahvistaa uusien opiskelijoiden enimmäislukua määrättäessä eräissä tapauksissa erikseen osuus ruotsin kieltä taitaville pyrki-

jöille. Säännöksen perusteella voidaan suomen- ja ruotsinkieliset pyrkijät asettaa keskenään eriarvoiseen asemaan. Säännöksen tarkoituksena on edistää hallitusmuodon 14 §:ssä säädettyä kansalliskielten samanveroisuutta, joten sen ei voi katsoa olevan ristiriidassa hallitusmuodon 5 §:ssä säädetyn kansalaisten yhdenvertaisuuden kanssa. Koska järjestelyillä kuitenkin puututaan hakijoiden keskinäiseen oikeusasemaan, on asianmukaista, että säännös annetaan lailla eikä asetuksella. Tästä syystä pykälän 3 momentiksi ehdotetaan otettavaksi voimassa olevan opiskelijain määrän rajoittamisesta annetun asetuksen 1 §:n 2 momenttia vastaava säännös.

9 luku. Kielisäännökset

27 §. *Opetuskieli.* Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi kuten voimassa olevan yliopistolain 21 §:n 1 momentissa, että yliopiston opetuskieliet ovat suomi ja ruotsi. Pykälän 2 ja 3 momentin säännökset ovat asiallisesti samansisältöisiä kuin nykyiset yliopistolain 21 §:n 2 momentissa ja yliopiston kielilaissa olevat vastaavat säännökset.

Pykälän 4 momentti vastaa nykyisen yliopistolain 21 §:n 3 momenttia. Mahdollisuuksia käyttää opetuksessa muuta kuin suomen tai ruotsin kieltä eli siis vierasta kieltä tai saamen kieltä ehdotetaan laajennettaviksi. Kun muuta kuin suomea tai ruotsia voidaan voimassa olevan säännöksen nojalla käyttää tarpeen mukaan vierasta kieltä tai vieraskielistä kirjallisuutta esitettäessä, voitaisiin sitä ehdotuksen mukaan käyttää milloin opetuksen tarkoituksenmukainen järjestely sitä vaatii. Ulkomaalainen opettaja ja opettaja, joka ei ole syntyperäinen Suomen kansalainen, voidaan momentin mukaan oikeuttaa käyttämään yksinomaista opetuskielenään vierasta kieltä. Ehdotetussa säännöksessä ei enää viitata hallitusmuodon 84 §:ään kuten yliopistolain nykyisessä 21 §:n 3 momentissa, koska hallitusmuodon 84 §:ää on 1989 annetulla lailla (724/89) muutettu siten, että valtion virkaan voidaan yleensä nimittää muukin kuin Suomen kansalainen.

Dosentin opetuskielestä määrätään voimassa olevan yliopiston kielilain 5 §:n mukaan opetuksen tarpeet huomioon ottaen lukuvuoden opetussuunnitelmassa. Vaikka tämä säännös näyttäisi antavan mahdollisuuden opetuskielen osalta rajoittaa dosentille yliopistoasetuksen

64 §:ssä säädettyä opetusoikeutta, on sitä käytännössä sovellettu niin, että opetuskielikin on määräytynyt dosentin oman opetusilmoituksen mukaan. Pykälän 5 momentissa ehdotetaankin säädettäväksi, että dosentti saa itse valita opetuskielensä.

28 §. *Ruotsinkielinen opetus.* Pykälän 1 momentti vastaa yliopiston kielilain 2 §:n 1 momenttia. Ruotsinkielisten professorin virkojen vähimmäismäärä on säännöksessä ennallaan. Yliopiston kielilaissa on nykyisin lueteltu ruotsinkielisten professorien virat opetusaloittain. Tämä on merkinnyt sitä, että näiden professorien virkojen opetusalan uudelleenmäärittely, josta valtion virkamieslain mukaan muutoin olisi voitu säätää asetuksella, on edellyttänyt lain muuttamista. Tämän vuoksi ehdotetaan, että laissa säädetään vain ruotsinkielisten virkojen vähimmäismäärästä kussakin tiedekunnassa.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan asetettavaksi erityinen lautakunta yliopiston ruotsinkielisen opetuksen kehittämistä ja yhteensovittamista varten. Lautakunnasta säädettäisiin tarkemmin asetuksella. Eduskunnalle on 13 päivänä kesäkuuta 1990 annettu esitys ruotsinkielisen korkeakouluopetuksen yhteensovittamisesta (hall.es. 85/1990 vp.), jonka mukaan koko maan ruotsinkielisen korkeakouluopetuksen yhteensovittamiseksi ja kehittämiseksi perustettaisiin neuvottelukunta, jossa myös Helsingin yliopisto olisi edustettuna.

29 §. *Opiskelukieli.* Pykälän 1 momentti on saman sisältöinen kuin voimassa olevan yliopistolain 21 §:n 4 momentti. Koska yliopistossa opiskelee lisääntyvässä määrin myös ulkomaalaisia opiskelijoita, ehdotetaan pykälän 2 momentissa säädettäväksi, että yliopisto voi päättää opiskelijan oikeudesta käyttää muuta kuin suomen tai ruotsin kieltä. Käytännössä ei tämäkään säännös merkitse muutosta nykyiseen tilanteeseen, koska nykyisinkin on säädetty vain opiskelijan oikeudesta mutta ei siis velvollisuudesta käyttää ruotsia tai suomea, joten yliopistolain 21 §:n 4 momentin estämättä yliopistossa on voitu sallia muunkin kielen käyttäminen opinnoissa.

30 §. *Virkakieli.* Nykyisin yliopiston virkakieltä koskevat säännökset ovat yliopistolain 23 a §:ssä ja -asetuksen 76—78 §:ssä. Niiden mukaan yliopiston virkakieli on suomi ja tiettyissä erityistapauksissa ruotsi. Pykälässä ehdotetut virkakieltä koskevat säännökset vastaavat nykyisiä. Kielilain 18 §:n (141/35) mukaan

valtion yliopiston ja korkeakoulun viranomaisen virkakielestä säädetään erikseen, joten kielilaki ei koske yliopistoa. Hallitusmuodon 14 §:n 2 momentin mukaan on Suomen kansalaisen oikeus käyttää oikeudessa ja hallintoviranomaisen luona äidinkieltään, suomea tai ruotsia, turvattava lailla. Yliopiston viranomaisten osalta tämä oikeus turvataan ehdotetun 1 momentin säännöksellä, jonka mukaan jokaisella on oikeus omassa asiassaan käyttää suomea tai ruotsia.

Voimassa olevien säännösten mukaan professorilla on oikeus käyttää konsistorissa ja tiedekunnassa suomea tai ruotsia. Koska yliopiston hallintoelinten jäsenenä ehdotuksen mukaan on muitakin kuin professoreita, ehdotetaan pykälän 2 momentissa sama oikeus säädettäväksi yleensä hallintoelimen jäsenelle hallintoelimen kokouksessa.

31 §. *Kielitaitovaatimukset.* Pykälän säännökset vastaavat viime vuosina annetuissa korkeakoululäeissa yleisesti sovellettuja kielitaitovaatimuksia. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi yhtenäiset kielitaitovaatimukset kaikkiin opetus- ja tutkimusvirkoihin, kun yliopiston kielilain voimassa ollessa 7 §:ssä on eri opettajaryhmille säädetty erilaisia kielitaitovaatimuksia. Ehdotuksen mukaan opetus- ja tutkimusvirkaan vaaditaan *riittävä* suomen tai vastaavasti ruotsin kielen taito, kun nykyisen pääsäännön mukaan vaaditaan tämän kielen *täydellinen* taito. Toisaalta yliopiston kielilain 9 §:n 3 momentin poikkeussäännöksen nojalla on virkaa täytettäessä voitu ottaa huomioon myös hakija, jolla on opetuskielen hyvä taito, jos tiedekunta katsoo kielitaidon riittäväksi. Siltä osin kuin on kysymys ruotsinkielistä opetusta varten perustetusta professorin virasta, ehdotetaan kuitenkin edelleen vaadittavaksi täydellinen ruotsin kielen taito. Suomen kielen osalta vaaditaan ruotsinkielisen opettajan viran haltijalta ehdotuksen mukaan suomen kielen suullinen ja kirjallinen taito, kun voimassa olevien säännösten mukaan vaaditaan kyky antaa opetusta ja hoitaa tutkintoja suomen kielellä.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että yliopisto päättää ulkomaalaiselta sekä muulta kuin syntyperäiseltä Suomen kansalaiselta vaadittavasta kielitaidosta. Säännösehdotus laajentaisi nykyiseen verrattuna mahdollisuuksia poiketa opettajien ja tutkijoiden yleisistä kielitaitovaatimuksista. Yliopiston nykyisen kielilain 9 §:n 7 momentissa pykälän

kielitaitovaatimusten soveltamisalan ulkopuolelle on jätetty ainoastaan vieraiden kielten lehtorit.

Muuhun kuin opetus- tai tutkimusvirkaan vaadittavasti kielitaidosta on ehdotetun 3 momentin mukaan voimassa, mitä valtion virkamieheltä vaadittavasti kielitaidosta annetussa laissa säädetään virkaan vaadittavasta kielitaidosta kaksikielisellä virka-alueella, jonka enemmistön kieli on suomi. Näin ollen yliopiston virkamieheltä, jonka viran kelpoisuusehtona on korkeakoulututkinto, vaaditaan suomen kielen täydellinen hallinta ja ruotsin kielen suullinen ja kirjallinen taito. Muulta virkamieheltä vaaditaan mainitun lain 1 §:n mukaan viran edellyttämä riittävä kielitaito, josta tarkemmat säännökset annetaan asetuksella.

Nykyisin vaaditaan muulta virkamieheltä kuin opettajalta yliopistoasetuksen 80 §:n mukaan hyvä suomen kielen taito sekä ruotsin kielen tyydyttävä kirjallinen ja suullinen taito. Täydellinen suomen kielen taito vaaditaan nykyisin apulaissihteeriltä, yliopiston kirjaston ylikirjastonhoitajalta ja kirjastonhoitajilta sekä historiallis-kielitieteellisen laitoksen kirjastonhoitajalta. Ehdotettu 3 momentti merkitsee näin ollen suomen kielen taidon vaatimusten tiukentumista useiden virkojen osalta.

10 luku. Muutoksenhaku

32 §. *Valitus.* Voimassa olevan yliopistolain 25 §:n ja yliopistoasetuksen 140—142 §:n mukaan konsistorin ja tiedekunnan päätöksestä voi valittaa kanslerille, ellei jonkun tapauksen varalta erikseen ole toisin säädetty. Valitus on laissa kielletty asioissa, jotka koskevat opinnäytettä, tutkintoa tai oppiarvon antamista, ja asetuksessa lisäksi asioissa, jotka koskevat apurahaa, stipendiä tai palkintoa, virkamääräystä tai määräystä yliopistolliseen tehtävään tai palkkiota tai avustusta. Valtion virkamieslaissa ja sen voimaannpanolaissa on lisäksi valituskieltoja. Kanslerin päätös valitusasiassa on lopullinen, vaikkei siitä yliopistolaissa eikä -asetuksessa olekaan säännöstä.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan selvyuden vuoksi säädettäväksi, että kanslerin päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Sen sijaan ylimääräisestä muutoksenhausta hallintoasioissa annetun lain (200/66) mukaiset ylimääräiset muutoksenhakukeinot olisivat kuten nykyisinkin käytettävissä myös kanslerin päätöksiin.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että yliopiston muiden viranomaisten päätöksistä ei enää valitettaisi kanslerille vaan korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Valitusoikeus olisi kuitenkin vain asianosaisella ja vain sillä perusteella, että päätös loukkaa hänen oikeuttaan. Kysymykseen tulisi näin ollen ainoastaan niin sanottu laillisuusvalitus. Valittaa saisi vain, jollei laissa tai asetuksessa toisin säädetä. Ehdotetun 3 momentin mukaan valittaa ei saisi kanslerihenkilöiden, rehtorin, vararehtorien, dekaanin tai varadekaanin valinnasta eikä päätöksestä, joka koskee opiskelijaksi ottamista, opintosuorituksen arvostelua tai oppiaron myöntämistä. Valittaminen päätöksestä, joka koskee virkaan nimittämistä tai ottamista viran väliaikaiseksi hoitajaksi tai viransijaiseksi, on kielletty valtion virkamieslain 92 §:ssä. Valittaminen virkaehdotuksesta puolestaan kiellettäisiin korkeakoulun professorin ja apulaisprofessorin viran täyttämisestä annettavassa laissa, jossa valituksen korvaisi muistutusmenettely.

Samalla kun hallintovalituksen alaa rajoitetaan, ehdotetaan laissa kuitenkin oikeusturvaa tehostettavaksi kehittämällä muistutus- ja oikaisumenettelyjä. Niiden avulla voidaan saada uudelleen tutkittavaksi sellaisia ratkaisuja, joissa valitus on kielletty.

33 §. *Muistutus.* Pykälän 1 momentin mukaan asianosainen voi tehdä kanslerille kirjallisen muistutuksen tiedekuntaneuvoston päätöksestä, joka koskee väitöskirjaa tai oppiaron myöntämistä taikka opettajan nimitystä. Muistutusaika olisi 14 päivää päätöksen tekemisestä. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että kansleri voi muistutuksen johdosta palauttaa asian tiedekuntaneuvostolle uudelleen käsiteltäväksi. Tämä merkitsee sitä, että kansleri ei voisi muuttaa tiedekuntaneuvoston päätöstä, mutta toisaalta aikaisempi päätös tulisi kumotuksi kanslerin palautuspäätöksellä. Professorin ja apulaisprofessorin viran täyttämisestä annettavassa laissa säädettäisiin vastaavanlaisesta muistutusmenettelystä professorin ja apulaisprofessorin virkaa täytettäessä.

34 §. *Oikaisu.* Oikaisua voitaisiin hakea 1 momentin mukaan opiskelijaksi ottamista koskevaan päätökseen ja 2 momentin mukaan muun opintosuorituksen kuin väitöskirjan arvosteluun. Opiskelijavalintaan voi oikaisua hakea siihen tyytymätön pyrkijä ja opintosuorituksen arvosteluun asianomainen opiskelija. Oikaisun hakemisesta ja oikaisumenettelystä säädettäisiin asetuksella. Asetuksella myös sää-

dettäisiin, ettei opiskelijavalintaa saa muuttaa kenenkään jo valituksi tulleen vahingoksi. Tarcoituksena on, että ensi vaiheessa on haettava niin sanottua itseoikaisua eli pyydettyä opiskelijavalinnoista päättynyttä toimielintä tai opintosuorituksen arvostellutta opettajaa muuttamaan päätöstään. Oikaisuhakemuksen johdosta annettuun päätökseen voidaan tämän jälkeen hakea oikaisua oikeusturvalautakunnalta.

Oikaisun hakemisesta opiskelijavalintaan on nykyisin määrätty niissä päätöksissä, jotka kansleri vuosittain antaa kunkin tiedekunnan opiskelijoiden ottamisesta. Oikaisun hakemisesta opintosuoritusten arvosteluun määrätään nykyisin kanslerin 18 päivänä huhtikuuta 1985 antamassa Helsingin yliopiston opintosuoritusten arvostelua ja kuulusteluja koskevassa ohjesäännössä.

35 §. *Oikeusturvalautakunta.* Lakiehdotuksen 34 §:n 3 momentin mukaan niin sanotut toisen asteen oikaisuvaatimukset käsittelee yliopiston oikeusturvalautakunta. Koska lautakunta on näissä asioissa ylintä ratkaisuvallata käyttävä toimielin, sen kokoonpanosta ehdotetaan säädettäväksi laissa. Lautakunnan asettaa 1 momentin mukaan konsistori.

Lautakuntaan ei ehdoteta mitään varsinaisia jäsenkiintiöitä, vaan konsistorin asiaksi jää huolehtia, että sekä opettajat että opiskelijat ovat siinä asianmukaisesti edustettuina. Riittävän asiantuntemuksen turvaamiseksi ehdotetaan kuitenkin, että puheenjohtajan tulee olla vakinainen professori ja että muista jäsenistä ja vastaavasti varajäsenistä yhden tulee olla vakinainen professori, yhden muu opettaja tai tutkija, yhden oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut ja yhden opiskelija. Oikaisuvaatimusten käsittelyn lisäksi lautakunta tekisi aloitteita oikeusturvan kehittämiseksi ja antaisi lausuntoja oikeusturvaa koskevissa kysymyksissä.

11 luku. Erinäiset säännökset

36 §. *Ylioppilaskunta ja osakunnat.* Ylioppilaskuntaa ja osakuntia koskeva säännös säilyy asiallisesti entisellään, eikä nyt ehdotetun uudistuksen yhteydessä muutointakaan ole tarkoitus puuttua ylioppilaskuntaa ja osakuntia koskeviin voimassa oleviin säännöksiin.

37 §. *Maksullinen palvelutoiminta.* Ehdotettu pykälä vastaa uusimpien korkeakoululakien

säännöksiä. Vaikkei Helsingin yliopistosta ole annettu vastaavaa säännöstä, ei ehdotettu pykälä silti merkitse muutosta nykyiseen käytäntöön. Pykälän 2 momentti on pelkkä viittaus-säännös. Valtion maksuperustelaki (980/73) ja sen nojalla annettu asetus korkeakouluilta tila-
tuista tutkimuksista ja muista palvelutehtävistä perittävistä maksuista (955/75) koskevat nykyi-
sinkin myös Helsingin yliopistoa.

38 §. *Eräät yliopistolle kuuluvat varat ja niiden käyttö.* Pykälän 1 momentissa ehdote-
taan kuten muissakin korkeakoululaeissa sää-
dettäväksi, että yliopisto voi ottaa vastaan lahjoitus- ja testamenttivaroja. Tällainen oi-
keus yliopistolla on vanhastaan ollut ilman erityistä lainsäädännönkin sen itsehallinnosta ja
privilegioista johtuvan erillisen oikeushenkilöy-
den perusteella.

Nykyisin yliopiston niin sanottujen omien
varojen hoidosta on säädetty yliopistoasetuk-
sessa. Keskeisimmät 5 §:ssä tarkoitettuja varo-
ja ja lahjoitus- ja testamenttivaroja koskevat
säännökset ehdotetaan otettaviksi lakiin. Pykä-
län 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi,
että näitä varoja on hoidettava erillään yliopis-
tolle tulo- ja menoarviossa myönnettyistä va-
roista, että niiden hoidosta päättää konsistori
ja että yliopisto tekee omissa nimissään niitä
koskevat oikeustoimet ja käyttää niiden osalta
puhevaltaa tuomioistuimissa ja viranomaisissa.
Nämä säännökset eivät merkitse asiallista muu-
tosta nykyiseen tilanteeseen.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavak-
si nimenomainen säännös yliopiston vero- ja
maksuvapaudesta sen omien varojen osalta.
Nykyisin vero- ja maksuvapaus perustuu yli-
opistolain voimassa olevan 3 §:n tulkintaan
sekä tulo- ja varallisuusverolain ja apteekki-
maksusta annetun lain säännöksiin.

39 §. *Lahjoitusvirat.* Vastaavasti kuin nykyi-
sen yliopistolain 24 §:ssä lainkohdassa ehdote-
taan säädettäväksi, että lahjoitus- tai testa-
menttivaroilla perustettuun virkaan kuuluvat
samat oikeudet ja velvollisuudet kuin muuhun
vastaavaan virkaan.

40 §. *Jäsenen valitseminen valtakunnanoi-
keuteen.* Valtakunnanoikeudesta annetun pe-
rustuslain 1 §:n 2 momentin (282/83) mukaan
valtakunnanoikeuden yhtenä jäsenenä on Hel-
singin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan
lainoppinut professori, jonka samoin kuin hä-
nen varajäsenensä tiedekunta valitsee keskuu-
destaan neljäksi vuodeksi. Valtakunnanoikeu-
desta annetun lain 1 §:n 2 momentin tarkoitus-

sena ei ole säätää siitä, miten tiedekunnan
pääöksenteko järjestetään ja mitä virkoja tie-
dekunnassa on, joten tiedekunnan päättävän
viranomaisen kokoonpanoa ja nimeäkin voi-
daan sen estämättä muuttaa samoin kuin myös
järjestellä tiedekunnan professorin virkoja.
Koska kuitenkin ei ole syytä supistaa niiden
henkilöiden piiriä, joista valtakunnanoikeuden
jäsen ja varajäsen valitaan, ehdotetaan lain-
kohdassa säädettäväksi, että oikeustieteellisen
tiedekunnan valitessa jäsentä ja varajäsentä
valtakunnanoikeuteen tiedekuntaneuvostoon
kuuluvat valittujen jäsenten lisäksi kaikki tie-
dekunnan vakinaiset professorit.

41 §. *Svenska social- och kommunalhögsko-
lan.* Kuten yleisperusteluissa on mainittu,
Svenska social- och kommunalhögskolania
koskevan lainsäädännön uudistaminen selvit-
tään erikseen ja korkeakoulusta annettu erilli-
nen laki jää toistaiseksi voimaan.

42 §. *Tarkemmat säännökset ja määräykset.*
Pykälässä tarkoitettuja kysymyksiä käsitellään
jäljempänä jaksossa 2.

43 §. *Voimaantulo.* Lain voimaantulosta eh-
dotetaan säädettäväksi erillisellä voimaanno-
lailla, jota koskeva ehdotus sisältyy esitykseen.

1.2. Laki Helsingin yliopistosta annetun lain voimaannpanosta

1 §. *Yliopistolain voimaantulo.* Pykälän 1
momentissa vahvistetaan uuden yliopistolain
voimaantulopäivä. Pykälän 2 momentissa on
tavanomainen valtuus, jonka mukaan yliopis-
tolain täytäntöönpanon edellyttämiin toimen-
piteisiin voidaan ryhtyä jo ennen sen voimaan-
tuloa. Jäljempänä 8 §:ssä ehdotetaan, että
konsistorin ja tiedekuntaneuvostojen jäsenet
valitaan jo ennen yliopistolain voimaantuloa.
Tällöin ja muissa vastaavissa tapauksissa tulee
hoidettavaksi asioita, jotka yliopistolain mu-
kaan kuuluvat konsistorille. Pykälän 2 mo-
mentin mukaan nämä tehtävät hoitaisi nykyi-
nen pieni konsistori.

2 §. *Professorin ja apulaisprofessorin viran
täyttäminen.* Yliopistolakiehdotuksessa ei ole
säännöksiä professorin ja apulaisprofessorin
viran täyttämisestä, vaan siitä ehdotetaan sää-
dettäväksi erillisessä, kaikkia korkeakouluja
koskevassa laissa, jota koskeva esitys annetaan
erikseen. Siltä varalta, ettei korkeakoulun pro-
fessorin ja apulaisprofessorin viran täyttämi-
sistä annettava laki olisikaan voimassa vielä

yliopistolain voimaan tullessa, ehdotetaan säädettäväksi, että kunnes yliopistolain 25 §:n 1 momentissa tarkoitetut säännökset on annettu, noudatetaan edelleen nykyisin voimassa olevia säännöksiä.

Nykyisissä yliopistolaissa ja -asetuksessa tarkoitettuja suuren konsistorin tehtäviä hoitaisi kuitenkin 2 momentin mukaan konsistori ja tiedekunnan tehtäviä tiedekuntaneuvosto, johon yliopistolain 18 §:n 3 momentin mukaan tällöin kuuluisivat tiedekunnan kaikki vakinaiset ja virkaatoimittavat professorit.

3 §. *Professorin virat.* Yliopistolain mukaan ei professorin virkoja enää jaettaisi varsinaisiin ja ylimääräisiin eikä kiinteisiin ja henkilökohtaisiin. Nykyisin yliopistossa on vain varsinaisia ja henkilökohtaisia ylimääräisiä professoreita. Ehdotetun 1 momentin mukaan varsinaisen professorin virat muuttuvat professorin viroiksi. Henkilökohtaiset ylimääräisen professorin virat puolestaan muuttuisivat alaltaan vaihtuviksi sopimuspalkkaisiksi professorin viroiksi sitä mukaa kuin ne tulevat avoimiksi. Yliopistolain voimaan tullessa virassa olevat henkilökohtaiset ylimääräiset professorit säilyttävät entisen virkansa, mutta 3 momentin mukaan heidät rinnastetaan muihin professoreihin.

4 §. *Kumottavat lait.* Kumottaviksi ehdotettujen vuoden 1923 yliopistolain ja vuoden 1947 yliopiston kielilain tilalle tulee ehdotettu uusi yliopistolaki. Helsingin yliopiston Kouvolan kääntäjänkoulutuslaitoksesta annetun lain kumoamisen jälkeen laitoksesta määrättäisiin yliopiston sisäisin määräyksen kuten muistakin humanistisen tiedekunnan laitoksista. Laitoksen säilyminen ehdotetaan kuitenkin turvattavaksi 11 §:ään otettavalla säännöksellä. Yleisperusteluissa esitetyistä syistä ehdotetaan Helsingin yliopiston Svenska social- och kommunalhögskolan -nimisestä yksiköstä annettu laki jätettäväksi toistaiseksi voimaan.

Helsingin yliopiston kanslerin palkkauksesta annettu erillinen laki jää edelleen voimaan.

5 §. *Kumottavat asetukset.* Vakiintuneen tukinnan mukaan lain kumoutuessa kumoutuvat myös sen nojalla annetut asetukset. Yliopistolasetus mukaan luettuna useimmat Helsingin yliopistoa koskevat asetukset on annettu hallitusmuodon 77 §:n 2 momentin mukaisen erityisen asetuksenantovaltuuden nojalla viittamatta johtolauseessa mihinkään lakiin. Selvyyden vuoksi ehdotetaankin, että eräät nykyiset asetukset kumotaan suoraan laissa. Pykälässä

mainittujen 17 asetuksen lisäksi joudutaan kumoamaan tai muuttamaan useiden muidenkin asetusten säännöksiä, mutta niistä on tarkoitus säätää asetuksella. Esimerkiksi hallintojohtajan, toimistopäällikön, yliaktuaarin ja apulaisihteerin vuonna 1970 perustettujen virkojen kelpoisuushdoista ja niiden haltijan tehtävistä säädetään nykyisin Helsingin yliopiston eräiden hallinnon virkojen lakkauttamisesta ja perustamisesta annetussa asetuksessa vuodelta 1970.

6 §. *Ylioppilaskunta ja osakunnat.* Voimassa oleva asetus Helsingin yliopiston ylioppilaskunnasta ja osakunnista (756/72) on annettu vuoden 1923 yliopistolain 23 §:n nojalla, joten se kumoutuu, jollei erikseen toisin säädetä. Koska asetuksen uudistamista ei ole tarpeen liittää yliopistolainsäädännön uudistamiseen, se ehdotetaan toistaiseksi jätettäväksi voimaan.

7 §. *Kansleri.* Jatkuvuuden turvaamiseksi uuden yliopistolain voimaantulovaiheessa ehdotetaan, että ennen lain voimaantuloa nimetty kansleri jatkaa tehtävässään toimikautensa loppuun.

8 §. *Konsistori, tiedekuntaneuvostot ja dekaanit.* Jotta uuden yliopistolain mukaan pienen konsistorin ja tiedekuntien tilalle tulevat konsistori ja tiedekuntaneuvostot voisivat aloittaa toimintansa heti yliopistolain tullessa voimaan, ehdotetaan niiden jäsenet tiedekuntien dekaanit mukaan luettuina valittaviksi ensimmäisen kerran jo ennen yliopistolain voimaantuloa.

9 §. *Rehtori ja vararehtorit.* Yliopiston keskushallinnossa toteutettavien muutosten porrastamiseksi ehdotetaan, ettei rehtorin toimikausi vaihdu heti lain voimaan tullessa vaan vasta seuraavan lukuvuoden alkaessa. Tällöin vaalin voi suorittaa uuden yliopistolain mukaan toimivaltainen vaalikollegio kevätlukukauden aikana.

10 §. *Asioiden käsittely.* Selvyyden vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että uuden yliopistolain voimaan tullessa kesken olevien asioiden käsittely siirtyy sille viranomaiselle, jolle se kuuluu uuden yliopistolain tai -asetuksen mukaan.

11 §. *Kouvolan kääntäjänkoulutuslaitos.* Ehdotetun säännöksen mukaisesti Kouvolan kääntäjänkoulutuslaitoksen olemassaolo ja sen sijainti Kouvolassa perustuisi edelleen lakiin, vaikka sitä koskeva erillinen laki ehdotetaan kumottavaksi.

12 §. *Tarkemmat säännökset.* Tämän lain täytäntöönpanosta säädettäisiin tarvittaessa asetuksella.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Tarkemmat yliopistoa koskevat säännökset annetaan hallitusmuodon 77 §:n 2 momentin mukaan asetuksella. Tarkoituksena on antaa asetus Helsingin yliopistosta sekä asetus Helsingin yliopiston virkojen kelpoisuusvaatimuksesta ja virkamiesten tehtävistä, jotka tulisivat voimaan samana päivänä kuin uusi yliopistolaki. Niihin koottaisiin niitä säännöksiä vastavia säännöksiä, jotka nykyisin sisältyvät yliopistoasetukseen ja erillisiin asetuksiin.

Erinäisistä asioista määrättäisiin edelleen yliopiston sisäisillä määräyksillä, joita ehdotetun yliopistolain mukaan annetaan yleensä johtosäännöllä. Tarkoituksena on, että ennen uuden yliopistolain voimaantuloa voidaan antaa ne määräykset, jotka välttämättä ovat tarpeen, jotta uuteen hallintoon voidaan siirtyä lain voimaan tullessa.

3. Voimaantulo

Laki Helsingin yliopistosta ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 1992. Sen sijaan laki Helsingin yliopistosta annetun lain voimaannpanosta ehdotetaan tulevaksi voimaan heti sen jälkeen kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

4. Säättämisjärjestys

Ehdotus laiksi Helsingin yliopistosta on laadittu siten, että se voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä.

Hallitusmuodon 77 §:n 1 momentin mukaan yliopistolle pysytetään itsehallinto. Yliopiston itsehallinto ei ole sikäli tarkkarajainen, etteikö sitä loukkaamatta voitaisi tehdä vähäisiä tarkistuksia. Tässä suhteessa ei esityksessä ehdoteta muuta muutosta kuin että kansleri ei enää olisi valitusinstanssi ja että asianosainen saisi muuhun yliopiston päätökseen kuin kanslerin päätökseen hakea muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta sillä perusteella, että päätös loukkaa hänen oikeuttaan. Ehdotetun uuden

järjestelyn mukaisesti vain yliopiston päätöksen laillisuus mutta ei tarkoituksenmukaisuus voisi tulla korkeimman hallinto-oikeuden tutkittavaksi. Tästä syystä muutosta ei voi pitää niin olennaisena, että se loukkaisi yliopiston itsehallintoa. Sen tueksi voidaan sitä paitsi vedota hallitusmuodon 2 §:n 4 momenttiin ja 5 §:ään. Toisin kuin yliopistoa perustettaessa ei yliopiston oma tuomiovalta enää kuulu yliopiston itsehallinnon keskeisiin elementteihin.

Yliopistossa edellytetään hallitusmuodon 77 §:n 2 momentissa olevan konsistori, mutta yliopistolle pysytetty itsehallinto ei merkitse sitä, että yliopiston hallintoelinten kokoonpanoa ei voitaisi muuttaa. Sen sijaan yliopiston itsehallinto edellyttää, että päätösvaltaa käyttävät yliopistoyhteisöön kuuluvat. Vaalikollegion sekä konsistorin ja tiedekuntaneuvoston kokoonpanoa koskevat säännökset eivät rajoita itsehallintoa. Yliopistolain 10 §:n 4 momentin mukaan erillisen laitoksen johtokunnan jäsenenä voi olla yliopistoon kuulumaton henkilö. Koska tällaisia jäseniä voi ehdotetun säännöksen mukaan olla enintään puolet, ei senkään voitane katsoa loukkaavan yliopiston itsehallintoa.

Ehdotettuun yliopistolakiin on sisällytetty säännökset hallitusmuodon 77 §:n 2 momentissa edellytetyistä Helsingin yliopiston järjestysmuodon perusteista. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausunnoissaan (PeVL 6/1969 vp.), joka koski hallituksen esitystä laiksi korkeakoulujen sisäisen hallinnon perusteista, todennut seuraavaa:

”Jotta Helsingin yliopiston järjestysmuodon perusteista sisältyisi lakiin hallitusmuodon mukaiset säännökset, olisi lain säännöksillä perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan määriteltävä, paitsi yliopiston tehtävä, sen hallintoelimet, niiden kokoonpano ja keskinäiset suhteet sekä miten niissä päättävaltaa käytetään. Lisäksi olisi laissa oltava säännökset siitä, miten muutoksenhaku eri hallintoelinten päätöksistä on järjestetty, millaisia virkoja ja toimia yliopistossa voi olla ja miten ne täytetään sekä tarpeelliset määräykset yliopiston kielisuhteista. Edelleen olisi laissa myös määriteltävä, keitä kuuluu Helsingin yliopistoon.”

Perustuslakivaliokunta on tarkastellut Helsingin yliopiston asemaa myös lausunnoissaan (PeVL 13/1985 vp.), jonka se antoi hallituksen esitykseen valtion virkamieslainsäädännön uudistamisesta (hall.es. 238/1984 vp.) sisältyvistä lakiehdotuksista. Tällöin perustuslakivalio-

kunta arvioi, onko hallitusmuodon 77 §:n 2 momentin perusteella säädettävä lailla siitä, millaisia virkoja Helsingin yliopistossa voi olla. Perustuslakivaliokunta katsoi lausunnossaan viitaten myös samassa yhteydessä käsiteltävänä olleeseen hallitusmuodon 65 §:n 1 momentin muutokseen, ettei myöskään Helsingin yliopiston viroista enää tarvitse säätää lailla.

Yliopiston erioikeuksien perustuslaillisesta asemasta on tutkimuksessa esitetty erilaisia käsityksiä. Erään käsityksen mukaan yliopiston apteekki- ja almanakaoikeudet ja verovapausprivilegio ovat sellaisia yliopistolle kuuluvia varallisuusarvoisia subjektiivisia oikeuksia, joita ei voida muuttaa muuten kuin perustuslain säätämisyjärjestyksessä. Tälle käsitykselle ei kuitenkaan ole löydettävissä tukea voimassa olevista säännöksistä. Yliopiston privilegit eivät ole säätyjen erioikeuksia, joista valtiopäiväjärjestyksen 67 §:n 3 momentin mukaan on säädettävä perustuslain säätämisyjär-

jestyksessä. Hallitusmuodon 6 §:n 1 momentin mukainen omaisuuden suoja ei koske oikeushenkilöitä, eikä yliopiston omaisuus edes välillisesti ole kenenkään kansalaisen omaisuutta. Privilegioiden suoja ei myöskään ole johdettavissa yliopiston itsehallinnosta.

Vaikka yliopiston erioikeudet eivät sinänsä nautikaan perustuslain suojaa, on yliopiston itsehallinnosta katsottava kuitenkin johtuvan, että yliopiston tulojen olennainen vähentäminen samoin kuin yliopiston omien hallintoelinten niitä koskevan päätösvallan merkittävä ka-ventaminen merkitsisi itsehallinnon loukkamista. Tähän kysymykseen ei kuitenkaan ole välttämätöntä ottaa kantaa nyt esillä olevan esityksen yhteydessä, koska yliopiston erioikeudet ehdotetaan säilytettäväksi ennallaan.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

L a k i **Helsingin yliopistosta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Yliopiston tehtävä

Yliopiston tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta ja tieteellistä sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa nuorisoa palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa.

2 §

Yliopiston kotipaikka

Yliopiston kotipaikka on Helsingin kaupunki. Yliopistolla voi olla toimintayksiköitä myös muilla paikkakunnilla.

3 §

Yliopistoon kuuluminen

Yliopistoon kuuluvat sen opettajat, tutkijat, muu henkilökunta ja opiskelijat.

4 §

Yliopiston itsehallinto-oikeus

Yliopistolla on itsehallinto-oikeus.

Konsistorin oikeudesta antaa lausunto ennen yliopistoa koskevien lakien ja asetusten antamista säädetään hallitusmuodon 77 §:n 2 momentissa.

5 §

Yliopiston erioikeudet

Yliopistolla on yksinoikeus suomen- ja ruotsinkielisten almanakkojen ja kalenterien julkaisemiseen sekä oikeus yhden apteekin pitämiseen Helsingin kaupungissa. Yliopistolla on edelleen myös ne muut oikeudet, etuudet ja vapaudet sekä se omaisuus ja ne tulot, jotka sille on aikaisemmin vakuutettu tai luovutettu.

6 §

Opetuksen ja tutkimuksen vapaus

Yliopistossa vallitsee opetuksen ja tutkimuksen vapaus. Opettajan on kuitenkin noudatettava opetuksen järjestämisestä annettuja säännöksiä ja määräyksiä.

7 §

Vaalikollegio

Yliopistossa on vaalikollegio, joka asettaa ehdokkaat kanslerin nimittämistä varten sekä valitsee rehtorin ja vararehtorit. Vaalikollegioon kuuluvat konsistorin ja tiedekuntaneuvostojen jäsenet ja varajäsenet. Vaalikollegioon kuuluvista virkamiehistä säädetään asetuksella.

2 luku

Kansleri

8 §

Kanslerin kelpoisuus ja nimittäminen

Yliopistossa on kansleri, joka edistää tieteitä ja valvoo yliopiston etua ja toimintaa.

Kanslerin tulee olla henkilö, joka on ansiokkaasti toiminut tieteen tai yliopiston hyväksi.

Kanslerin nimittää tasavallan presidentti viideksi vuodeksi kerrallaan valtioneuvoston esityksestä kolmesta yliopiston vaalikollegion suhteellisilla vaaleilla asettamasta ehdokkaasta.

9 §

Kanslerin tehtävät

Kanslerin tehtävänä on:

1) tehdä esityksiä ja antaa lausuntonsa niistä yliopistoa koskevista asioista, jotka eivät kuulu yliopiston omaan päätösvaltaan;

2) vahvistaa yliopiston johtosäännöt ja muut vastaavat yleiset määräykset;

3) nimittää hallintojohtaja, apulaisprofessori ja erillisen laitoksen johtaja sekä dosentti;

4) käsitellä 33 §:ssä tarkoitetut asiat; ja

5) myöntää lupa promootioiden toimeenpääntemiseen.

Kanslerilla on oikeus olla läsnä ja käyttää puhevaltaa valtioneuvostossa käsiteltäessä yliopistoa koskevia asioita.

3 luku

Yliopiston hallintoelimet

10 §

Yliopiston hallintoelimet

Yliopiston yleistä hallintoa hoitavat konsistori ja rehtori.

Tiedekunnan hallintoa hoitavat tiedekuntaneuvosto ja dekaani. Tiedekunnan laitoksista säädetään 22 §:ssä.

Konsistorin alaisen erillisen laitoksen hallintoa hoitavat johtokunta ja johtaja.

Monijäsenisen hallintoelimen jäsenenä voi olla vain yliopistoon kuuluva täysivaltainen henkilö. Erillisen laitoksen johtokunnan jäsenistä enintään puolet voi kuitenkin olla yliopistoon kuulumattomia henkilöitä.

4 luku

Yliopiston yleinen hallinto

11 §

Konsistorin kokoonpano

Konsistoriin kuuluvat rehtori, vararehtorit ja tiedekuntien dekaanit sekä kaksitoista muuta jäsentä, jotka valitaan kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

Edellä 1 momentissa tarkoitetut kaksitoista jäsentä valitaan seuraavasti:

1) muut opettajat ja tutkijat kuin vakinaiset professorit ja apulaisprofessorit valitsevat yli-

opiston piirissä toimitettavilla vaaleilla kolme jäsentä keskuudesta;

2) muu henkilökunta kuin opettajat ja tutkijat valitsee yliopiston piirissä toimitettavilla vaaleilla kolme jäsentä keskuudesta; ja

3) ylioppilaskunnan päätösvaltaa käyttävä toimielin valitsee kuusi jäsentä opiskelijoiden keskuudesta.

Dekaanin varajäsenenä konsistorissa toimii varadekaani. Jokaiselle 2 momentissa tarkoitetulle jäsenelle valitaan henkilökohtainen varajäsen samasta ryhmästä ja samassa järjestyksessä kuin varsinainen jäsen.

Asetuksella säädetään uuden jäsenen tai varajäsenen valitsemisesta kesken toimikauden.

12 §

Konsistorin tehtävät

Konsistorin tehtävänä on sen lisäksi, mitä muualla tässä laissa säädetään:

1) kehittää yliopiston toimintaa sekä tehdä esityksiä ja antaa lausuntoja yliopiston kehittämistä koskevista asioista;

2) hyväksyä yliopiston toimintaa ja taloutta koskevat suunnitelmat sekä muut laajakantoiset suunnitelmat;

3) hyväksyä yliopiston tulo- ja menoarvioehdotus sekä määrärahojen jakamisen suuntaviivat;

4) hyväksyä yliopiston johtosäännöt sekä muut vastaavat yleiset määräykset;

5) määrätä erillisen laitoksen johtokunnan jäsenet; ja

6) käsitellä muut asiat, joista asetuksella säädetään.

13 §

Suuri konsistori

Yliopiston vakinaiset professorit muodostavat suuren konsistorin, jonka tehtävänä on edistää eri tieteenalojen välistä yhteistoimintaa ja ylläpitää akateemisia perinteitä yliopistossa.

14 §

Rehtorin ja vararehtorien valitseminen

Vaalikollegio valitsee rehtorin ja kaksi vararehtoria kolmeksi vuodeksi kerrallaan yliopiston vakinaisten professoreiden joukosta. Rehtori ja vararehtorit valitaan kukin erikseen.

Rehtori tai jompikumpi vararehtoreista valitaan niistä professoreista, joiden virka on perustettu ruotsinkielistä opetusta varten.

15 §

Rehtorin ja vararehtorien tehtävät

Rehtori johtaa vararehtorien avustamana yliopiston toimintaa. Rehtori on konsistorin ja suuren konsistorin puheenjohtaja.

Rehtori käsittelee ja ratkaisee yliopiston yleistä hallintoa koskevat asiat, jollei laissa tai asetuksessa toisin säädetä.

16 §

Hallintovirasto

Yliopistossa on hallintovirasto, jonka tehtävänä on huolehtia konsistorin ja rehtorin toimivaltaan kuuluvien asioiden valmistelusta ja esittelystä sekä päätösten toimeenpanosta.

Hallintoviraston päällikkönä on hallintojohtaja.

Rehtorin toimivaltaan kuuluvan asian siirtämisestä hallintojohtajan tai hallintoviraston muun virkamiehen käsiteltäväksi ja ratkaistavaksi säädetään asetuksella.

5 luku

Tiedekunnat ja niiden hallinto

17 §

Tiedekunnat

Yliopistossa on teologinen tiedekunta, oikeustieteellinen tiedekunta, lääketieteellinen tiedekunta, humanistinen tiedekunta, matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta, kasvatustieteellinen tiedekunta, valtiotieteellinen tiedekunta ja maatalous-metsätieteellinen tiedekunta.

18 §

Tiedekuntaneuvoston kokoonpano

Tiedekuntaneuvostoon valitaan yliopiston piirissä toimitettavilla vaaleilla 11, 19 tai 27 jäsentä ja yhtä monta varajäsentä kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Neuvoston puheenjohtajana toimii dekaani. Konsistori päättää tiedekuntaneuvostojen jäsenten ja varajäsenten määrästä.

Jäsenistä ja varajäsenistä valitsevat vakinaiset professorit ja apulaisprofessorit keskuudestaan viisi, yhdeksän tai kolmetoista, muu henkilökunta keskuudestaan kolme, viisi tai seitsemän ja opiskelijat keskuudestaan kolme, viisi tai seitsemän sen mukaan, kuuluuko neuvostoon 11, 19 tai 27 jäsentä. Jäsenistä ja varajäsenistä, jotka muu henkilökunta kuin vakinaiset professorit ja apulaisprofessorit valitsee, ainakin yhden jäsenen ja yhden varajäsenen tulee olla opettaja ja ainakin yhden jäsenen ja varajäsenen tulee olla muu kuin opettaja. Uuden jäsenen tai varajäsenen valitsemisesta kesken toimikauden säädetään asetuksella.

Käsiteltäessä 19 §:n 3 kohdassa tarkoitettuja asioita tiedekuntaneuvostoon kuuluvat 1 momentissa mainittujen jäsenten lisäksi tiedekunnan kaikki vakinaiset ja virkaatoimittavat professorit.

19 §

Tiedekuntaneuvoston tehtävät

Tiedekuntaneuvoston tehtävänä on:

- 1) kehittää tiedekunnan opetusta ja tutkimusta;
- 2) tehdä ehdotukset toiminta- ja taloussuunnitelmaksi sekä tulo- ja menoarvioksi sekä hyväksyä tiedekunnalle myönnettyjen määrärahojen jakamisen suuntaviivat;
- 3) käsitellä professorin ja apulaisprofessorin viran täyttämistä ja dosentin nimittämistä koskevat asiat;
- 4) käsitellä väitöskirjaa ja lisensiaatintutkimusta koskevat asiat sekä myöntää oppiarvot;
- 5) nimittää tiedekunnan muut opettajat kuin professorit, apulaisprofessorit ja dosentit; sekä
- 6) käsitellä ja ratkaista muut asiat, jotka asetuksella säädetään tiedekuntaneuvoston käsiteltäviksi ja ratkaistaviksi.

20 §

Dekaanin ja varadekaanin valitseminen

Tiedekuntaneuvosto valitsee dekaanin ja varadekaanin toimikaudekseen neuvostoon kuuluvien vakinaisten professoreiden ja apulaisprofessoreiden joukosta.

21 §

Dekaanin tehtävät

Dekaani johtaa ja valvoo tiedekunnan toimintaa.

Dekaani käsittelee ja ratkaisee tiedekunnalle kuuluvat asiat, jollei laissa tai asetuksessa toisin säädetä.

22 §

Tiedekunnan laitokset

Tiedekunnassa voi olla yhden tai useamman opetus- ja tutkimusalan muodostamia laitoksia opetuksen ja tutkimuksen järjestämistä varten.

Konsistori päättää laitosten muodostamisesta.

Laitoksen monijäsenisessä hallintoelimessä tulee olla edustettuina laitoksen opettajat, tutkijat, muu henkilökunta ja opiskelijat siten kuin asetuksella säädetään.

6 luku

Kirjasto ja muut erilliset laitokset

23 §

Kirjasto ja muut erilliset laitokset

Yliopistossa on kirjasto ja myös muita erillisiä laitoksia.

Yliopiston kirjasto toimii myös kansalliskirjastona. Sen tehtävistä on myös voimassa, mitä vapaakappaleissa (420/80) säädetään. Muutoin kirjaston tehtävistä säädetään asetuksella.

7 luku

Päätöksenteko

24 §

Päätöksenteko

Monijäsenisessä hallintoelimessä päätetään muut kuin 3 momentissa tarkoitetut asiat erimielisyyden sattuessa yksinkertaisella äänen enemmistöllä. Äänen mennessä tasan voittaa mielipide, jota puheenjohtaja on kannattanut. Äänestettäessä viran täyttämistä tai opiskelijan oikeusturvaa koskevasta asiasta noudatetaan kuitenkin samaa menettelyä kuin monijäsenisessä tuomioistuimessa.

Opintosuorituksen arvosteluun saavat osallistua vain ne jäsenet tai varajäsenet, joilla on samantasoinen opintosuoritus.

Jos valitaan tai määrätään yksi henkilö, vaali toimitetaan enemmistövaalina. Jos kuukaan ei ensimmäisellä kerralla saa enempää kuin puolet äänistä, toimitetaan uusi vaali

kahden eniten ääniä saaneen kesken. Kun valittavia tai määrättäviä on useampia kuin yksi, noudatetaan suhteellista vaalitapaa. Jos äänet menevät tasan, sekä enemmistövaalin että suhteellisen vaalin tulos ratkaistaan arvalla.

8 luku

Opettajat ja opiskelijat

25 §

Opettajat

Yliopistossa on professorin ja apulaisprofessorin virkoja, joiden täyttämistä säädetään erikseen.

Altaan vaihtuva professorin virka voidaan täyttää määräajaksi siten kuin asetuksella säädetään.

Yliopistossa on dosentteja.

Yliopiston muista opettajista säädetään asetuksella.

26 §

Opiskelijat

Yliopiston opiskelijaksi voidaan ottaa henkilö, joka on suorittanut suomalaisen ylioppilastutkinnon tai jolla muuten on riittävät perustiedot opintoja varten.

Yliopisto päättää opiskelemaan otettavien uusien opiskelijoiden määrästä.

Otettaessa opiskelijoita niille aloille, joiden opetusta annetaan ruotsiksi vain Helsingin yliopistossa, on huolehdittava siitä, että ruotsin kieltä taitavia henkilöitä voidaan kouluttaa riittävä määrä maan tarpeisiin. Jollei ruotsinkielistä opetusta varten ole erillistä linjaa, yliopisto voi varata osuuden aloituspaikoista ruotsin kieltä taitaville pyrkijöille.

9 luku

Kielisäännökset

27 §

Opetuskieli

Yliopiston opetuskielet ovat suomi ja ruotsi.

Opettaja antaa jäljempänä mainituin poikkeuksin opetuksensa suomen kielellä. Jos virka on perustettu yksinomaan tai osaksi ruotsinkielistä opetusta varten, opetuskieli määräytyy tämän mukaisesti.

Opettaja, jonka virka on perustettu yksinomaan suomenkielistä tai yksinomaan ruotsinkielistä opetusta varten, voidaan oikeuttaa antamaan enintään puolet opetuksestaan toisella kielellä.

Milloin opetuksen tarkoituksenmukainen järjestely sitä edellyttää, saadaan opetuskielenä käyttää muuta kuin suomen tai ruotsin kieltä. Ulkomaalainen opettaja ja opettaja, joka ei ole syntyperäinen Suomen kansalainen, voidaan oikeuttaa käyttämään yksinomaan opetuskielenään vierasta kieltä.

Dosentti saa itse valita opetuskielensä.

28 §

Ruotsinkielinen opetus

Ruotsin kielellä annettavaa opetusta varten on ainakin seuraava määrä professorin virkoja:

- 1) oikeustieteellisessä tiedekunnassa kolme;
- 2) lääketieteellisessä tiedekunnassa kahdeksan;
- 3) humanistisessa tiedekunnassa neljä;
- 4) matemaattis-luonnontieteellisessä tiedekunnassa kuusi;
- 5) kasvatustieteellisessä tiedekunnassa yksi;
- 6) valtiotieteellisessä tiedekunnassa kolme; sekä
- 7) maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa kaksi.

Yliopistossa voi näiden virkojen lisäksi olla muita opettajan virkoja yksinomaan tai osaksi ruotsinkielistä opetusta varten.

Yliopistossa on lautakunta ruotsinkielisen opetuksen kehittämistä ja yhteensovittamista varten.

29 §

Opiskelukieli

Opiskelijalla on oikeus opinnoissaan käyttää suomen tai ruotsin kieltä, jollei aineen laatu toisin vaadi.

Opiskelijan oikeudesta käyttää muuta kuin suomen tai ruotsin kieltä päättää yliopisto.

30 §

Virkakieli

Yliopiston virkakieli on suomi. Jokaisella on kuitenkin omassa asiassaan oikeus käyttää suomea tai ruotsia ja saada toimituskirja käyttämällä kielellä. Sama oikeus on yliopistoon

kuuluvien henkilöiden keskuudessa toimivalla yhdistyksellä ja yhteisöllä.

Hallintoelimen jäsenellä on oikeus hallintoelimen kokouksessa käyttää suomea tai ruotsia.

Opetusta koskevat tiedonannot laaditaan sillä kielellä, jolla opetusta annetaan.

31 §

Kielitaitovaatimukset

Yliopiston opetus- ja tutkimusvirkoihin vaaditaan riittävä suomen kielen taito ja kyky ymmärtää ruotsin kieltä. Ruotsinkielistä opetusta varten perustettuun professorin virkaan vaaditaan kuitenkin täydellinen ruotsin kielen taito ja muuhun ruotsinkielistä opetusta varten perustettuun virkaan riittävä ruotsin kielen taito sekä molemmissa tapauksissa lisäksi suomen kielen suullinen ja kirjallinen taito. Vaadittavasta kielitaidosta ja sen osoittamisesta säädetään tarkemmin asetuksella.

Yliopisto päättää suomen ja ruotsin kielen taidosta, joka vaaditaan 1 momentissa tarkoitettuun virkaan ulkomaalaiselta sekä Suomen kansalaiselta, joka ei ole syntyperäinen.

Muuhun kuin 1 momentissa tarkoitettuun virkaan vaadittavasta kielitaidosta on voimassa, mitä valtion virkamiehiltä vaadittavasta kielitaidosta annetussa laissa (149/22) säädetään virkaan vaadittavasta kielitaidosta kaksikielisellä virka-alueella, jossa enemmistön kieli on suomi.

10 luku

Muutoksenhaku

32 §

Valitus

Kanslerin päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Asianosainen saa hakea muutosta muuhun kuin 1 momentissa tarkoitettuun yliopiston päätökseen valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen sillä perusteella, että päätös loukkaa hänen oikeuttaan, jollei laissa tai asetuksessa toisin säädetä. Valituksesta on muutoin voimassa, mitä muutoksenhausta hallintoasioissa annetussa laissa (154/50) säädetään.

Valittamalla ei saa hakea muutosta päätökseen, jolla on valittu kansleriehdokkaat, rehtori, vararehtori, dekaani tai varadekaani eikä

myöskään päätökseen, joka koskee opiskelijaksi ottamista, opintosuorituksen arvostelua tai oppiarvon myöntämistä.

33 §

Muistutus

Asianosainen voi tehdä kanslerille kirjallisen muistutuksen 19 §:n 4 ja 5 kohdassa tarkoitettua tiedekuntaneuvoston päätöksistä, lukuun ottamatta lisensiaatintutkimusta koskevaa päätöstä, 14 päivän kuluessa päätöksen tekemisestä.

Muistutuksen johdosta kansleri voi palauttaa asian tiedekuntaneuvostolle uudelleen käsiteltäväksi.

34 §

Oikaisu

Opiskelemaan pyrkivä voi hakea oikaisua opiskelijaksi ottamista koskevaan päätökseen asetuksessa säädettyllä tavalla.

Opiskelija voi hakea oikaisua muun opintosuorituksensa kuin väitöskirjan arvosteluun asetuksessa säädettyllä tavalla.

Opiskelija, joka on tyytymätön 2 momentissa tarkoitettun oikaisuhakemuksensa johdosta annettuun päätökseen, voi hakea siihen oikaisua oikeusturvalautakunnalta.

35 §

Oikeusturvalautakunta

Yliopistossa on oikeusturvalautakunta, jonka konsistori asettaa kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

Lautakuntaan kuuluu puheenjohtaja ja kuusi muuta jäsentä, joilla kullakin on henkilökohtainen varajäsen. Jäsenten ja heidän varajäsentensä tulee olla yliopistoon kuuluvia henkilöitä. Puheenjohtajan tulee olla vakinainen professori. Muista jäsenistä ja vastaavasti varajäsenistä vähintään yhden tulee olla vakinainen professori, vähintään yhden muu opettaja tai tutkija kuin professori, vähintään yhden oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut ja vähintään yhden opiskelija. Lautakunta valitsee varapuheenjohtajan keskuudestaan.

Lautakunnan tehtävänä on käsitellä 34 §:n 3 momentissa tarkoitettut asiat sekä tehdä aloitteita oikeusturvan kehittämiseksi ja antaa lausuntoja oikeusturvaa koskevissa kysymyksissä.

11 luku

Erinäiset säännökset

36 §

Ylioppilaskunta ja osakunnat

Yliopiston opiskelijat muodostavat ylioppilaskunnan.

Opiskelijat voivat kuulua osakuntiin.

Ylioppilaskunnalla ja osakunnalla on oikeus itsehallintoon siten kuin asetuksella säädetään.

37 §

Maksullinen palvelutoiminta

Yliopisto voi suorittaa valtion ja kunnan viranomaisille sekä yksityisille ja yhteisölle näiden tilaamia tieteellisiä tutkimuksia ja muita palvelutehtäviä.

Tilatuista tutkimuksista ja palvelutehtävistä perittävistä maksuista säädetään asetuksella. Maksuja määrättäessä on noudatettava, mitä valtion maksuperustelaisissa (980/73) on säädetty.

38 §

Eräät yliopistolle kuuluvat varat ja niiden käyttö

Yliopistolla on oikeus ottaa vastaan lahjoitus- ja testamenttivaroja toimintaansa varten.

Yliopiston 5 §:ssä tarkoitettuja varoja sekä lahjoitus- ja testamenttivaroja hoidetaan erillään valtion tulo- ja menoarviossa yliopistolle myönnettyistä varoista. Varojen hoidosta päättää konsistori. Yliopisto tekee omissa nimissään näitä varoja koskevat oikeustoimet ja käyttää niiden osalta puhevaltaa tuomioistuimissa ja viranomaisissa.

Yliopisto on 2 momentissa tarkoitettujen varojen osalta vapaa veroista ja valtiolle maksettavista maksuista, jollei laissa jonkin veron tai maksun osalta toisin säädetä.

39 §

Lahjoitusvirat

Lahjoitus- tai testamenttivaroilla perustettuun virkaan kuuluvat samat oikeudet ja velvollisuudet kuin muuhun vastaavaan virkaan.

40 §

Jäsenen valitseminen valtakunnan-oikeuteen

Oikeustieteellisen tiedekunnan valitessa jäsentä ja varajäsentä, joista säädetään valtakunnanoikeudesta annetun lain 1 §:n 2 momentissa, tiedekuntaneuvostoon kuuluvat 18 §:n 1 momentissa mainittujen jäsenten lisäksi tiedekunnan kaikki vakinaiset professorit.

41 §

Svenska social- och kommunalhögskolan

Yliopiston Svenska social- och kommunalhögskolan -nimisestä yksiköstä säädetään erikseen.

42 §

Tarkemmat säännökset ja määräykset

Tarkempia yliopistoa koskevia säännöksiä annetaan asetuksella siten kuin hallitusmuodon 77 §:n 2 momentissa säädetään. Lisäksi yliopisto voi, sen mukaan kuin 9 §:n 1 momentin 2 kohdassa ja 12 §:n 4 kohdassa säädetään, antaa johtosääntöjä ja muita yliopistossa noudatettavia yleisiä määräyksiä.

43 §

Voimaantulo

Tämän lain voimaantulosta säädetään erikseen lailla.

2.

Laki**Helsingin yliopistosta annetun lain voimaannpanosta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Yliopistolain voimaantulo

Helsingin yliopistosta päivänä kuuta 199 annettu laki (/), jäljempänä yliopistolaki, tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 1992.

Yliopistolain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin voidaan ryhtyä ennen sen voimaantuloa. Tällöin sellaiset tehtävät, jotka yliopistolain mukaan kuuluvat konsistorille, hoitaa pieni konsistori.

2 §

Professorin ja apulaisprofessorin viran täyttäminen

Kunnes yliopistolain 25 §:n 1 momentissa tarkoitetut säännökset professorin ja apulaisprofessorin viran täyttämistä on annettu ja saatettu Helsingin yliopiston osalta voimaan, noudatetaan näitä virkoja täytettäessä yliopistolain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Suurelle konsistorille kuuluvat tehtävät hoitaa 1 momenttia sovellettaessa konsistori sekä tiedekunnalle kuuluvat tehtävät tiedekuntaneuvosto, josta tällöin on voimassa mitä yliopistolain 18 §:n 3 momentissa säädetään.

3 §

Professorin virat

Varsinaisen professorin virka muuttuu professorin viraksi yliopistolain tullessa voimaan.

Henkilökohtainen ylimääräisen professorin virka, joka on avoinna yliopistolain tullessa voimaan tai tulee avoimeksi yliopistolain voimaantulon jälkeen, muuttuu alaltaan vaihtuvaksi sopimuspalkkaiseksi professorin viraksi. Viran alasta päättää yliopisto siten kuin asetuksella säädetään.

Mitä yliopistolaissa säädetään professorista, koskee myös henkilökohtaista ylimääräistä professoria.

4 §

Kumottavat lait

Yliopistolain tullessa voimaan kumotaan seuraavat lait:

1) Helsingin yliopiston järjestysmuodon perusteista 14 päivänä heinäkuuta 1923 annettu laki (191/23) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen;

2) Helsingin yliopiston opetuskielen järjestelystä ja yliopiston viran ja toimen haltijoilta vaadittavasta kielitaidosta 31 päivänä toukokuuta 1947 annettu laki (453/47) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen; ja

3) Helsingin yliopiston Kouvolan kääntäjänkoulutuslaitoksesta 30 päivänä joulukuuta 1980 annettu laki (1060/80).

5 §

Kumottavat asetukset

Yliopistolain tullessa voimaan kumotaan seuraavat asetukset, 1, 4, 6—9 sekä 12 ja 13 kohdassa mainitut asetukset niihin myöhemmin tehtyine muutoksineen:

1) Helsingin yliopiston säännöt sisältävä 8 päivänä syyskuuta 1924 annettu asetus (228/24);

2) Helsingin yliopiston opettajainvirkain täyttämisyjärjestyksestä eräissä tapauksissa 14 päivänä huhtikuuta 1928 annettu asetus (119/28);

3) väitöskirjan julkaisemisesta ja puolustamisesta sekä tohtorin arvon saamisesta Helsingin yliopistossa eräissä tapauksissa 17 päivänä elokuuta 1951 annettu asetus (447/51);

4) Helsingin yliopiston dosenttistipendeistä 22 päivänä elokuuta 1952 annettu asetus (317/52);

5) Helsingin yliopiston farmasian laitoksesta 20 päivänä tammikuuta 1961 annettu asetus (26/61);

6) opiskelijain määrän rajoittamisesta Helsingin yliopistossa 9 päivänä maaliskuuta 1962 annettu asetus (211/62);

7) Helsingin yliopiston apulaisprofessoreista 1 päivänä helmikuuta 1963 annettu asetus (53/63);

8) eräistä Helsingin yliopistossa suoritettavista maksuista 24 päivänä heinäkuuta 1964 annettu asetus (419/64);

9) Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan opettajan viroista ja toimista 24 päivänä huhtikuuta 1970 annettu asetus (312/70);

10) Helsingin yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan apulaisopettajan toimista 24 päivänä huhtikuuta 1970 annettu asetus (313/70);

11) Helsingin yliopiston kirjaston virkojen kelpoisuusehdoista 15 päivänä kesäkuuta 1973 annettu asetus (516/73);

12) Helsingin yliopiston lehtorin viroista 28 päivänä elokuuta 1970 annettu asetus (572/70);

13) Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksesta 19 päivänä heinäkuuta 1974 annettu asetus (597/74);

14) Helsingin yliopiston kvestorin viran kelpoisuusehdoista 19 päivänä tammikuuta 1979 annettu asetus (57/79);

15) Helsingin yliopiston eräiden johtajan virkojen kelpoisuusehdoista ja täyttämisestä 7 päivänä elokuuta 1987 annettu asetus (706/87);

16) Helsingin yliopiston biotekniikan instituutista 17 päivänä helmikuuta 1989 annettu asetus (162/89); ja

17) Helsingin yliopiston luonnontieteellisen keskuksen eräiden virkojen kelpoisuusvaatimuksista ja täyttämisestä 28 päivänä joulukuuta 1989 annettu asetus (1225/89).

6 §

Ylioppilaskunta ja osakunnat

Helsingin yliopiston ylioppilaskunnasta ja osakunnista 17 päivänä marraskuuta 1972 annettu asetus (756/72) jää 2 momentissa mainittuihin poikkeuksiin edelleen voimaan, kunnes asetuksella toisin säädetään.

Yliopistolain 11 §:ssä tarkoitettu konsistori hoitaa tehtävät, jotka 1 momentissa mainitun asetuksen mukaan kuuluvat pienelle konsistorille.

7 §

Kansleri

Kansleri, joka on nimitetty Helsingin yliopiston järjestysmuodon perusteista annetun lain mukaan, jatkaa tehtävässään toimikautensa loppuun.

8 §

Konsistori, tiedekuntaneuvostot ja dekaanit

Yliopistolain 11 §:n 2 momentissa ja 18 §:n 2 momentissa tarkoitetut konsistorin ja tiedekuntaneuvostojen jäsenet ja varajäsenet sekä yliopistolain 20 §:ssä tarkoitetut tiedekuntien dekaanit ja varadekaanit valitaan ensimmäisen kerran ennen yliopistolain voimaantuloa. Tällöin professoreiksi katsotaan sekä varsinaiset professorit että henkilökohtaiset ylimääräiset professorit.

Yliopistolain 11 §:n mukaisen konsistorin ja 18 §:n mukaisten tiedekuntaneuvostojen toimikaudet alkavat 1 päivänä tammikuuta 1992.

Tiedekuntaneuvostot kokoontuvat ennen toimikautensa alkamista valitsemaan dekaanit ja varadekaanit.

9 §

Rehtori ja vararehtorit

Yliopiston rehtori ja vararehtorit valitaan ensimmäisen kerran yliopistolain mukaan toimikaudeksi, joka alkaa 1 päivänä syyskuuta 1992 ja päättyy 31 päivänä heinäkuuta 1995.

Helsingin yliopiston järjestysmuodon perusteista annetun lain mukaan valitut rehtori ja vararehtorit jatkavat tehtävissään, kunnes rehtori ja vararehtorit on valittu yliopistolain mukaisesti ja heidän toimikautensa on alkanut.

10 §

Asioiden käsittely

Jos asian käsittely on kesken yliopistolain tullessa voimaan, jatkotoimet siirtyvät sille hallintoelimelle, jolle asia yliopistolain tai sen nojalla annettavan asetuksen mukaan kuuluu.

11 §

Kouvolan kääntäjänkoulutuslaitos

Yliopiston humanistisessa tiedekunnassa on Kouvolan kääntäjänkoulutuslaitos, jollei asetuksella toisin säädetä.

12 §

Tarkemmat säännökset

Tämän lain täytäntöönpanosta säädetään tarvittaessa asetuksella.

13 §

Voimaantulo

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 199 .

Helsingissä 2 päivänä marraskuuta 1990

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Opetusministeri *Ole Norrback*